

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Environmentální nevládní organizace jako aktér
mezinárodní politiky**

Michaela Bartyzalová

Pzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Environmentální nevládní organizace jako aktér
mezinárodní politiky**

Michaela Bartyzalová

Vedoucí práce:

Mgr. Zuzana Krčálová

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Zuzaně Krčálové za vstřícnou a milou spolupráci, za čas, který mi věnovala a odborné rady, které mi poskytla při psaní této práce. Za velkou podporu děkuji také své rodině.

Seznam použitých zkratk

AfDB	Africká rozvojová banka
AsDB	Asijská rozvojová banka
CBD	Úmluvy o biologické rozmanitosti
CONGO	Konference NGOs
CSD	Komise OSN pro udržitelný rozvoj
DONGOs	dárce řízené nevládní organizace
ECOSOC	Ekonomická a sociální rada
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj
EPA	U. S. Environmental Protection Agency
FAO	Organizace OSN pro výživu a zemědělství
FoEI	Friends of Earth International
FoEE	Friends of Earth Europe
GEF	Globální fond na ochranu životního prostředí
GONGOs	vládou organizované nevládní organizace
ICRC	Mezinárodní výbor Červeného kříže
IDB	Mezinárodní rozvojová banka
IFAD	Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj
IUCN	Mezinárodní unie pro ochranu přírody
NNGOs	nevládní organizace průmyslových zemí Severu
NPT	Smlouva o nešíření jaderných zbraní
PAF's	Projektem zasažené rodiny

PVOs	soukromé dobrovolné nevládní organizace
QUANGOs	kvazivládní organizace
SNGOs	nevládní organizace rozvojových zemí Jihu
UIA	Unie mezinárodních asociací
UNCHE	Konference OSN o lidském prostředí
UNDP	Rozvojový program OSN
UNCED	Konference OSN o životním prostředí a rozvoji
UNEP	Program OSN pro životní prostředí
UNESCO	Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu
UNFCCC	Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu
UNIDO	Organizace pro průmyslový rozvoj
VOs	dobrovolné nevládní organizace
WCED	Světová komise pro životní prostředí a rozvoj
WB	Světová banka
WMO	Světová meteorologická organizace
WSSD	Světový summit o udržitelném rozvoji
WWF	World Wild Fund

OBSAH

1. ÚVOD	9
2. ZMĚNA MEZINÁRODNÍHO PROSTŘEDÍ PO STUDENÉ VÁLCE ANEB NOVÍ HRÁČI NA SCÉNĚ	12
2.1. Cesta k environmentalismu	14
2.1.1. Stockholmská konference a UNEP	15
2.1.2. Rio de Janeiro a Summit Země	17
2.1.3. Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu	21
2.1.4. Management životního prostředí – stále otevřená otázka	22
3. PROBLEMATIKA DEFINICE NGO	24
4. KLASIFIKACE NGO	27
5. NGOs AKTÉREM MEZINÁRODNÍ POLITIKY	31
5.1. Vliv a moc NGOs.....	31
5.2. Role a strategie NGOs	34
6. VZTAHY NGOs S DALŠÍMI AKTÉRY MEZINÁRODNÍ POLITIKY	39
6.1. Vztah NGOs a OSN	39
6.1.1. Postavení NGOs u ECOSOC.....	39
6.1.2. Postavení NGOs u Valného shromáždění a Sekretariátu OSN.....	41
6.1.3. Postavení NGOs u Rady bezpečnosti.....	41
6.1.4. Státy versus NGOs na půdě OSN.....	42
6.2. Vztah NGOs a Světové banky	43
6.2.1. Globální fond na ochranu životního prostředí	46
6.3. Vztah NGOs a světových obchodních společností	47

7. KONKRÉTNÍ PŘEDSTAVENÍ TŘÍ NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH ENVIRONMENTÁLNÍCH NGOs	50
7.1. Greenpeace International	50
7.2. Friends of Earth International	53
7.3. World Wild Fund	56
8. ZÁVĚR	59
9. SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH PRAMENŮ	63
10. RESUMÉ	69

1. ÚVOD

Po skončení bipolárního konfliktu se na mezinárodní scéně začali více prosazovat nestátní aktéři. Mezi nimi pak i nevládní organizace. Počet nevládních organizací od 90. let 20. století výrazně vzrostl a stejně tak i jejich snaha zvýšit svoji participaci v otázkách světové politiky.

Termín nevládní organizace (dále jen NGO, množné číslo NGOs) je často používán odbornou i laickou veřejností. Jasně vymezená a všemi akceptovaná definice nevládní organizace stále chybí.¹ Ve skupině nevládních organizací rozlišujeme i mezinárodní nevládní organizace (INGOs). Mnoho zdrojů ale nerozlišuje mezi termíny NGOs a INGOs. Ve většině případů literatura pracuje hlavně s termínem NGO i v případě, že se jedná o INGO. V této práci budu používat pouze termín NGO.

Nevládní organizace se v dosažení obecného užitku snaží být aktivní na lokální, národní i mezinárodní úrovni. Stále usilovněji hledají přístup na světová fóra a navazují partnerství s jinými aktéry, jako je OSN či Světová banka. I přes to, že se nevládní organizace na první pohled jeví jako zcela pozitivní hráči, tak nelze opomenout ani kritické hlasy. Tato práce se proto bude věnovat činnosti nevládních organizací jako aktérů mezinárodní politiky a bude chtít odpovědět na otázku, zda jsou nevládní organizace chápány jako relevantní aktéři mezinárodní politiky, kteří dokáží ovlivnit výsledky politických debat.

Tématika týkající se nevládních organizací je velmi rozsáhlá a z tohoto důvodu jsem svou pozornost zaměřila na nevládní environmentální organizace a problematiku environmentalismu. Práce je pro větší přehlednost a srozumitelnost rozdělena do sedmi tematických částí. Čtenář práce je tak nejprve seznámen s krátkým a obecným historickým vývojem nevládních organizací, s rozvojem environmentální tematiky v mezinárodním prostředí, s otázkou moci, vlivu a aktivit nevládních organizací a na závěr je seznámen se třemi nevládními environmentálními organizacemi. Diskutován je i vztah nevládních organizací s dalšími aktéry mezinárodní politiky.

¹ Více o problematice definice nevládní organizace v kapitole 3. Problematika definice NGOs.

První kapitola popisuje proměny mezinárodního prostředí po konci bipolární konfrontace. Především změny charakteru mezinárodního prostředí umožnily vzestup nestátních aktérů včetně nevládních organizací. Tato část nabízí pohled na vývoj environmentální tematiky, která se výrazněji prosadila až od 70. let 20. století. Čtenář je postupně seznámen s nejvýznamnějšími konferencemi, smlouvami a plány, které od 70. let vznikaly a které se týkaly ochrany životního prostředí. Během tohoto období byly zakládány také orgány a tělesa, které byly pro nevládní organizace otevřeny a umožňovaly jejich postupné zapojování do systému a tím umožnil i budování jejich postavení.

Další dvě kapitoly jsou teoreticky zaměřené a zabývají se definicí a klasifikací nevládních organizací. Definovat a klasifikovat nevládní organizace je úkol nelehký. Každý autor a text zabývající se touto problematikou poskytuje čtenáři svůj pohled a názor. Představené definice a klasifikace jsou mým výběrem, neboť je považuji za jedny z nejpodstatnějších a nejzajímavějších. Jedná se o definice významných institucí jako například OSN či Rada Evropy.

Šestá kapitola má za cíl popsat moc, vliv, strategie a role nevládních organizací. Úvodní teoretická část se nejprve zabývá definicí moci a vlivu. Text pak postupně nabízí několik metod, kterými můžeme vliv posuzovat a také praktický příklad, jak NGOs mohou ovlivnit politická rozhodnutí. V další části kapitoly jsou popsány tři hlavní strategie NGOs, vytváření nových rozvojových řešení, vytváření povědomí o určité problematice a lobby, které jsou rovněž doplněny ilustrativními příklady.

Následující kapitola se zabývá analýzou vztahu NGOs a dalších aktérů mezinárodního prostředí, konkrétně OSN, Světové banky a světových obchodních společností. Vztah jmenovaných aktérů s NGOs je sledován od počátků spolupráce po současnost. Není tajemstvím, že počáteční vývoj provázely komplikace, ale postupně bylo na obou stranách dosaženo efektivní spolupráce a mnohdy i doplňkových institucí, dohod či programů. Zmíněn je i úspěšný příklad Globálního fondu na ochranu životního prostředí pod Světovou bankou.

Poslední část této práce představí tři vybrané environmentální organizace, které považuji za nejznámější a nejvlivnější. Konkrétně se jedná o Greenpeace International, Friends of Earth International a World Wild Fund. U každé z organizací je popsána její minulost, počty členů a další doplňující informace, aby si čtenář mohl udělat představu o charakteru každé z nich. Všechny mnou vybrané organizace jsou známé pořádáním kampaní a informačních akcí, proto jsme pro každou z nich vybrala kampaň, která se nejvíc zapsala do podvědomí široké veřejnosti nebo proběhla v nedávné minulosti. Příkladem může být velmi výrazná kampaň Hnutí Duha proti kácení lesů v Národním parku Šumava. Informace o těchto kampaních jsem čerpala z oficiálních stránek organizací, ale pro jejich objektivní zhodnocení jsem využila také internetových článků a odborných článků, které byly k dispozici.

Při psaní práce jsem využívala především anglicky psané zdroje, knihy a vědecké články. Většinu těchto zdrojů jsem získala díky studentskému pobytu na zahraniční univerzitě, jejíž knihovna poskytla rozmanitý výběr. V českém prostředí toto téma není v takové míře diskutováno. V práci využívám také dokumentů, rezolucí a smluv OSN i dalších institucí. Pro zpracovávání aktualit jsem využívala české i zahraniční zpravodajské internetové stránky. Informace o konferencích, přijatých plánech a vybraných environmentálních organizací jsem našla na jejich domovských stránkách. Internetové stránky vybraných environmentálních nevládních organizací byly jasně propagační. Abych docílila nezaujatého a objektivního pohledu, snažila jsem se tyto informace doplnit o nestranné zdroje, jakými byly aktuální zahraniční i české novinové články a také články odborné. Ostatní odborná literatura, se kterou jsem pracovala, byla dle mého názoru nestranná a objektivní. Autoři článků a knih se snažili představit kladné stránky NGOs, ale neopomenuli ani stránky negativní. Při psaní práce jsem upřednostnila způsob odkazování pod čarou. Tento styl odkazování je mi nejbližší a přijde mi velmi přehledný.

2. ZMĚNA MEZINÁRODNÍHO PROSTŘEDÍ PO STUDENÉ VÁLCE ANEB NOVÍ HRÁČI NA POLITICKÉ SCÉNĚ

Dvě dekády, které následovaly po skončení bipolárního konfliktu, přinesly obrovské změny mezinárodního prostředí. Současný charakter mezinárodního prostředí se viditelně změnil. Současný systém je nazýván neomedievalistickým, postmoderním či postvestfálským.² Největší změnou prošlo chápání národního státu. Národní stát v současném systému už není chápán jako legitimní zdroj autority. Ani současná společnost už není nutně spojována jen a pouze s národním státem a stále méně se cítí být součástí národního státu. Existují také společnosti, které nejsou spřízněné s žádným státem. Vestfálský model, kdy byl svět rozdělen jen na suverénní státy bez nadřazené autority, se stal zastaralým. Dle Lashe a Urryho byl vestfálský model nahrazen kosmopolitní demokracií (*cosmopolitan democracy*).³ Svět je plný rozmanitých transnacionálních sítí moci a nejsou zde jednotná národní společenství, ale vzniká mezinárodní společnost.

Tato změna mezinárodního prostředí byla především způsobena přeměnou vzájemné závislosti mezi politickými aktéry, globalizací a úpadkem národních států. V tomto novém mezinárodním prostředí se začali objevovat noví aktéři a mezi nimi i skupiny, které můžeme identifikovat jako nevládní organizace. Tyto nové skupiny ovládají rozličné aktivity od implementace programu pro udržitelný rozvoj, přes podporu a prosazování lidských práv a podporu rovné a spravedlivé společnosti až po protesty proti ohrožování a devastování životního prostředí. Činnost NGOs bezpochyby pozměnila fungování moderního světa. Fisher tento jev nazývá „tichou revolucí“.⁴

Přesto, že termín nevládní organizace se objevuje častěji až po pádu Sovětského svazu, první NGOs vznikaly už v polovině 19. století. Od této doby vzniklo přibližně kolem 35 tisíc nevládních organizací.⁵ Jako první předchůdce NGO je uváděna Britská zahraniční společnost proti otroctví (*British and Foreign Anti-*

² Waisová, Š. (2008). Mezinárodní organizace a režimy. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 159.

³ Lash, S.; Urry J. (1994). *Economies of Signs and Space*. New York: Sage, str. 281.

⁴ Fisher, W. F. (1997). *Doing Good? The Politics and Antipolitics of NGO Practices*. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 26, str. 440.

⁵ Waisová, Š. (2005). Úvod do studia mezinárodních vztahů. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 112.

Slavery Society) založená roku 1839 Thomasem Clarksonem. Kampaně protitrokářských společností byly jedny z prvních, které působily mezinárodně, avšak nebyly ještě zdaleka tak silné, aby mohly zamezit obchodování s otroky po celém světě. I přes to dosáhly prvotních drobných úspěchů, jako například organizaci první protitrokářské konvence v Londýně roku 1840.⁶

Za jedny z nejstarších NGOs jsou pak také považovány Mezinárodní olympijský výbor či Lékaři bez hranic. Vývoj a působení NGOs můžeme rozdělit do dvou vln, kdy rapidně rostl jejich počet i členská základna. Prvním přelomem bylo období po 2. světové válce. Druhá vlna, kdy rostl především počet členů NGOs, propukla po rozpadu bipolárního systému. Jako příklad nám mohou sloužit čísla dvou environmentálních organizací, Světového fondu pro záchranu divoké přírody a Greenpeace. Zatímco v roce 1983 měl Světový fond pro záchranu divoké přírody kolem 100 tisíc členů a Greenpeace ve stejném roce 9 milionů členů, tak v roce 1991 už členská základna u Světového fondu pro záchranu divoké přírody čítala přes 1 milion členů a u Greenpeace dokonce 100 milionů členů.⁷

Rostoucí počet nevládních organizací potvrzují i statistiky mnohých států. V České republice je v současnosti zaregistrováno 79 163 nevládních neziskových organizací. V roce 1990 to bylo pouhých 3 879 nevládních neziskových organizací ve státě.⁸ Také Unie mezinárodních asociací (*The Union of International Association, UIA*) zaregistrovala v letech 2005 a 2006 počet 7 306 nevládních organizací, které svojí činnost prováděly ve více než v jednom státě.⁹

Na základě výše uvedených údajů můžeme vidět, že se počet nevládních organizací v mezinárodním prostředí neustále zvyšuje a také to, že jejich existence sahá do poměrně hluboké historie.

⁶ Anti-Slavery. www.antislavery.org/english/what_we_do/our_history.aspx, 3. 2. 2012.

⁷ Waisová, Š. (2005). Úvod do studia mezinárodních vztahů. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 112.

⁸ Neziskovky. Statistika počtu nestátních neziskových organizací v letech 1990 – 2010. Dostupné na: http://www.neziskovky.cz/data/stat_NNO_tabulka_1990_2011txt11819.pdf, 3. 2. 2012.

⁹ UIA. Number of international organizations in this edition by, type 2005/2006. Dostupné na: <http://www.uia.org/statistics/organizations/types-2004.pdf>, 3. 2. 2012.

2.1. Cesta k environmentalismu

Dnešní moderní svět se potýká s různými problémy. Jedním ze stále diskutovanějších témat je otázka ochrany životního prostředí. Globálním světem bez hranic se ekologické problémy šíří stále rychleji. Problematika ochrany životního prostředí proto volá po mezinárodním řešení. V minulosti jsme se mohli setkat s mnoha mezinárodními smlouvami, které měly přispět k řešení zhoršujícího se klimatu. Každopádně z mnoha takovýchto smluv se staly jen bezcenné dokumenty bez viditelného výsledku. Neefektivita těchto smluv pramenila především z neochoty aplikovat politické a ekologické závazky do politik jednotlivých států. Na pole mezinárodní politiky však vstoupily environmentální nevládní organizace, které se v dnešní době značnou měrou podílejí na řešení této problematiky.¹⁰ Také díky environmentálním nevládním organizacím se tematika ochrany životního prostředí zakořenila v globálním prostředí a je řešena na úrovních národních států, mezinárodních institucí, mezinárodní politické ekonomie a mnoha dalších.

Nejvýznamnější vlna environmentalismu se objevila v 70. letech 20. století. Environmentální hrozby, doposud marginalizované, začaly být chápány jako ohrožení lidské existence. V tomto období začalo být jasné, že tato problematika vyžaduje kolektivní řešení na lokální, národní i mezinárodní úrovni. Dohody týkající se ochrany životního prostředí byly v 70. letech spíše sporadické a neorganizované.¹¹ Každopádně velkým krokem vpřed bylo uvědomění si, že environmentální problémy nemohou být řešeny nezávisle a státní hranice v tomto směru nemají smysl. Bylo proto nutné rozvinout kooperaci v této sféře a podnikat kolektivní akce na globální úrovni.

Bylo by nesprávné tvrdit, že tematika životního prostředí do 70. let 20. století neexistovala. Největší aktivity v této oblasti rozvíjela OSN. Na půdě UNESCO byla založena v roce 1947 *International Union for the Protection of Nature*, z které se stal v roce 1956 Mezinárodní svaz ochrany přírody (*International Union for Conservation*

¹⁰ Dauvergne, P. (2005). Research in Global Environmental Politics: History and Trends. In: Peter Dauvergne (ed). Handbook of Global Environmental Politics. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, str. 5.

¹¹ Mazi, F. (2009). The Evolution of the Global Environment Governance: The Transition to Politics of Sustainable development. Electronic Journal of Social Sciences, Vol. 8 Issue 28, str. 303.

of Nature). Tato organizace byla založena k ochraně celistvosti a rozmanitosti přírody a měla zajišťovat, že jakékoli využívání přírodních zdrojů bude spravedlivé a ekologicky udržitelné.¹² Za další předchůdkyni, která se zabývala tematikou životního prostředí, můžeme považovat Světovou meteorologickou organizaci (*World Meteorological Organization*, dále jen WMO). WMO byla důležitým aktérem v monitoringu ovzduší, stavu klimatu a při výzkumech ubývání ozónové vrstvy. V tomto směru působila i Organizace OSN pro výživu a zemědělství (*Food and Agriculture Organization*) zabývající se dohledem nad užíváním půdy, vody, lesních porostů a rybolovem. Také Světová zdravotnická organizace (*World Health Organization*) zkoumala vliv zhoršování stavu životního prostředí na lidské zdraví.¹³ Je však důležité zmínit, že opravdový přelom přišel v roce 1972 se Stockholmskou konferencí. Od té doby se změnil pohled i rozsah aktivit týkajících se ochrany životního prostředí.

2.1.1. Stockholmská konference a UNEP

Rok 1972 se stal přelomovým pro tematiku ochrany životního prostředí. V tento rok byla pořádána ve švédském Stockholmu Konference OSN o lidském prostředí (*The United Nation Conference on the Human Environment*). Pod záštitou OSN se zde sešli zástupci ze 113 zemí světa. Poprvé zde byl artikulován vztah rozvoje, člověka a životního prostředí. Konference měla přispět k tomu, aby se problematika životního prostředí stala globálním tématem. Byla stanovena agenda a akční plán, jak chránit životní prostředí, ale rozhořely se i první boje mezi rozvojovými a průmyslovými zeměmi na toto téma. Rozvojové státy vnímaly stanovenou agendu jako záležitost rozvinutých průmyslových států a obávaly se, že tato agenda bude bránit v jejich rozvojových procesech. I přes první zjevné komplikace v prosazování společné globální environmentální tematiky je Stockholmská konference chápána jako úspěšná, neboť se jí účastnilo úctyhodných 113 států a také nevládní organizace zde měly své místo. Chudoba začala být vnímána jako závažný a nechtěný jev, průmysl byl označen za hlavní příčinu zhoršování životního prostředí a

¹² IUCN. Dostupné na: http://www.iucn.org/about/work/global_programme/, 6. 2. 2012.

¹³ Ivanova, M. (2010). UNEP in Global Environmental Governance: Design, Leadership, Location. *Global Environmental Politics* 10:1, February, str. 33.

celkově lze chápat tuto konferenci jako přelom a budoucí cestu k programu udržitelného rozvoje.¹⁴

Konference OSN o životním prostředí člověka dala v tomtéž roce vzniknout novému Programu OSN pro životní prostředí (*United Nations Environment Programme*, dále jen UNEP). Toto těleso OSN vytvořené rezolucí Valného shromáždění č. 2997 mělo dohlížet na agendu právě stanovenou Stockholmskou konferencí. Řídící rada (*Governing Council*) UNEP byla složena z 58 národních zástupců volených na čtyřleté období a jmenovaných Valným shromážděním OSN. Řídící rada zodpovídá za hodnocení národních států při plnění globální environmentální agendy, stanovuje priority UNEP a schvaluje jeho rozpočet. Sekretariát UNEP sídlí v hlavním městě Keni, Nairobi, dohlíží na koordinaci vně systému OSN. UNEP byl založen především za účelem zjišťování možných rizik ohrožujících životní prostředí, prevence jeho poškozování a financování projektů na jeho ochranu. Mezi jednotlivými členskými státy iniciuje a koordinuje akce na ochranu životního prostředí. V současné době je výkonným ředitelem Achim Steiner.¹⁵

UNEP se zformoval do tělesa s profesionálními zaměstnanci a rozpočtem. Vznik UNEP otevřel i nové možnosti pro mezinárodní nevládní organizace. NGOs se díky UNEP staly jakýmsi katalyzátorem pro mezinárodní spolupráci. UNEP také funguje jako clearing house¹⁶ pro více než 6 tisíc NGOs, které se zabývají ochranou životního prostředí. Velká otevřenost tohoto tělesa vůči NGOs je často vysvětlována poměrně marginálním postavením UNEP, které v současné době má. Do pozadí se UNEP dostal v druhé polovině 80. let poté, co byla vytvořena Světová komise pro životní prostředí a rozvoj (*World Commission on Environment and Development*). K úpadku tělesa přispěl i fakt, že předchozí Konferenci OSN o životním prostředí člověka z roku 1972, díky které UNEP vznikl, zastínila nová Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (*United Nations Conference on Environment and*

¹⁴ Mazi, F.(2009). The Evolution of the Global Environment Governance: The Transition to Politics of Sustainable development. *Electronic Journal of Social Sciences*, Vol. 8 Issue 28, str. 305-307.

¹⁵ UNEP. Organization Profile. Dostupné na: <http://www.unep.org/PDF/UNEPOrganizationProfile.pdf>, 6. 2. 2012.

¹⁶ Jedná se o instituci, která fyzicky vypořádává sjednané obchody s cennými papíry. Zdroj: <http://www.eakcie.cz/slovník/clearing-house/>, 20. 2. 2012.

Development).¹⁷ I přesto, že UNEP ztratil roli centrálního hráče v environmentální problematice, tak se stále snaží být poctivým zprostředkovatelem informací pro NGOs.

2.1.2. Rio de Janeiro a Summit Země

Po skončení Konference OSN o lidském prostředí pomalu, ale jistě docházelo k rozměňování environmentální problematiky. Ochrana životního prostředí, vypouštění skleníkových plynů, díra v ozónové vrstvě nad Antarktidou, znečištění světových vod a oceánů, odlesňování a vymírání živočišných druhů, to vše ustoupilo do pozadí kvůli ropným šokům ze 70. let 20. století, kdy se hospodářské a obchodní problémy staly hlavním zájmem pro mezinárodní společenství. Státní i nestátní aktéři měli v této době zcela jiné starosti. Návrat k environmentální tématice proběhl opět v 80. letech 20. století především díky zlepšení globální ekonomické situace a oteplením vztahů mezi rivaly studené války, USA a SSSR. Objevily se také nové podněty, na které bylo třeba reagovat, například jaderná katastrofa v Černobylu a toxický odpad.¹⁸ Rozvojové země začaly přistupovat zodpovědněji k ochraně životního prostředí.

V roce 1982 se UNEP rozhodl revidovat výsledky Stockholmské konference, ale později se ukázalo, že pouhá obnova dostačující nebude. O dva roky později proto vznikla Světové komise pro životní prostředí a rozvoj (*World Commission on Environment and Development*, dále jen WCED). Do čela WCED byla dosazena norská politička Gro Harlem Brundtland a její zásluhou byla v roce 1987 sepsána slavná zpráva *Naše společná budoucnost*¹⁹ (*Our Common Future*).

Zpráva *Naše společná budoucnost*, taktéž nazývaná *Zpráva Brundtlandové*, apelovala především na vlády, aby se snažily prosazovat trvale udržitelný rozvoj (*sustainable development*). Termín trvale udržitelný rozvoj se od této doby stal jedním z nejpoužívanějších a nejskloňovanějších v mezinárodním společenství.

¹⁷ Conca, K. (1996). Greening the UN: Environmental Organisations and the UN system. In: Gordonker, L.; Weiss, T. G. (ed). NGOs, the UN, and Global Governance. London: Lynne Rienner Publisher, str. 112–113.

¹⁸ Arts, B. (1998). The political influence of global NGOs: case studies on the climate and biodiversity conventions. Utrecht: International Books, str. 20.

¹⁹ Tamtéž, str. 21.

Trvale udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby současné společnosti, aniž by oslaboval možnosti budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby. Zpráva klade klíčový důraz na účast veřejnosti, a pokud jsou předpokládány dopady navrhovaného projektu na životní prostředí závažné, má být veřejné projednání věci povinné, a pokud je to možné, věc má podléhat předběžnému souhlasu veřejnosti, například formou referenda.²⁰

Zpráva Brundtlandové byla předzvěstí nové environmentální etapy. Po dvaceti letech od Stockholmské konference se totiž konala nová Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (*UN Conference on Environment and Development*, dále jen UNCED) v brazilském Riu de Janeiro. UNCED, konaná v roce 1992, je také známá pod názvem Summit Země (*Earth Summit*). Na této konferenci se setkali státní i nestátní aktéři, včetně NGOs, aby projednali dopad lidské činnosti na životní prostředí. Konference se účastnili zástupci ze 179 zemí světa, což znamenalo nárůst od předchozího setkání ve Stockholmu. Současně s UNCED probíhalo i Globální fórum pro NGOs (*Global NGO Forum*), taktéž konané v Riu. Právě toto Globální fórum v roce 1992 ukázalo obrovský zájem a aktivitu nevládních organizací v této oblasti. NGOs daly jasně najevo, že se hodlají aktivně účastnit jednání a chtějí prosazovat své budoucí vize ohledně dalšího vývoje životního prostředí. Páteří Konference OSN v Riu byl bezesporu revoluční koncept trvale udržitelného rozvoje, jehož implementace se stala dlouhodobým cílem pro všechny aktéry na lokální, národní a mezinárodní úrovni. Summit Země přinesl i nové porozumění environmentální problematice, kdy byly s destrukcí životního prostředí spojeny i ekonomické podmínky a problémy sociální spravedlnosti. Ukázalo se, že společenské, ekonomické i environmentální potřeby jsou vzájemně propojeny.²¹ Hlavním cílem Summitu bylo tedy rozšířit agendu a vytvořit nový plán pro témata životního prostředí a rozvoje na mezinárodní úrovni pro budoucí 21. století.

Druhá Konference OSN na téma ochrany životního prostředí přinesla tři hlavní výsledky: Rámcovou konvencí o změnách klimatu (*The Framework Convention on*

²⁰ Brundtland, G. H. (1987). Our common future. Dostupné na: http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/Taler%20og%20artikler%20av%20tidligere%20statsminister/Gro%20Harlem%20Brundtland/1987/Address_at_Eighth_WCED_Meeting.pdf, str. 5–7.

²¹ UNCED. Basic Information. Dostupné na: http://www.un.org/jsummit/html/basic_info/unced.html, 7. 2. 2012.

Climate Change), Konvenci o biologické rozmanitosti (*The Convention on Biological Diversity*) a Agendu 21. Mimo jiné vedla i k vytvoření Komise OSN pro udržitelný rozvoj (*Commission on Sustainable Development*, dále jen CSD), která má dohlížet na implementaci dohod a závazků obsažených v dokumentech vzešlých z UNCED, zvláště pak v Agendě 21. Dále také posuzuje pokrok na mezinárodní, regionální a národní úrovni na základě provedených změn. Dnes je CSD funkční komisí Hospodářské a sociální rady OSN a čítá 53 zástupců členských zemí OSN. CSD se schází každým rokem zpravidla v květnu a mimo zástupců států zde působí i tisícovka NGOs. CSD se snaží především zajistit transparentnost projektů trvale udržitelného rozvoje a zajišťuje koordinaci environmentálních a rozvojových aktivit vně OSN.²²

Za největší úspěch UNCED je považováno prosazení Agendy 21. Agenda 21 je rozsáhlý dokument, který se stal strategickým plánem pro rozvoj společnosti ve 21. století. Dokument určil hlavní směry omezení negativních projevů naší civilizace v různých oblastech, jako jsou sociální rozdíly mezi bohatými a chudými státy, nedostatky ve zdravotní péči, globální ohrožení životního prostředí, expanze lidských sídel, nárůst populace a další. Kapitola 28 Agendy 21 hovoří o tzv. místní Agendě 21 (*local Agenda 21*), která je programem konkrétních obcí, měst, regionů, a která zavádí principy trvale udržitelného rozvoje do praxe při zohledňování místních problémů. Místní Agenda 21 je tvořena ve spolupráci s občany a organizacemi a jejím cílem je zajištění dlouhodobě vysoké kvality života a životního prostředí na daném místě.²³

UNCED je také chápána jako precedent pro nevládní organizace z hlediska participace na managementu životního prostředí.²⁴ NGOs se Summitu Země účastnily jako pozorovatelé, ale i jako členové národních delegací a jejich přijetí na půdě OSN bylo více než pozitivní. Také účast NGOs na UNCED od poslední konference ve Stockholmu výrazně stoupla. UNCED upevnil a rozšířil pozici NGOs v mezinárodních vztazích a politice. Vytvářely se hustější sítě NGOs, které společně

²² Ministerstvo životního prostředí. Komise OSN pro udržitelný rozvoj (CSD). Dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/komise_OSN_pro_rozvoj, 7. 2. 2012.

²³ Agenda 21. Dostupné na: http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_00.shtml, 7. 2. 2012.

²⁴ Simms, A. (1993). *If not then, when? Non-governmental organisations and the earth summit process*. Environmental Politics, Vol. 2, No. 1, Spring, London: Frank Cass, str. 99.

usilovaly o efektivní řešení ochrany životního prostředí. Summit Země poskytl možnost NGOs provádět své aktivity na půdě OSN, pravidla pro účast se stala méně striktní a NGOs bez oficiálního konzultativního statusu u ECOSOC i národní NGOs se mohly účastnit UNCED.

Přesto se mnoho autorů domnívá, že UNCED ukázala na vnitřní problémy a rozkol sítí NGOs. Například Chatterjee a Finger poukazují na to, že UNCED oslabil a rozdělil hnutí bojující za životní prostředí. Rozšířená možnost spolupráce a lobby vně vládních systémů polapila některé NGOs do pastí. Ty zaprodaly svoje aktivity a boj za obecný zájem za vládní výsady a podporu. Více méně tím legitimizovaly proces zvyšujícího se průmyslového rozvoje. Často převládá názor, že Rio se zabývalo většinou zájmy vlád a obchodu. Problém transnacionálních korporací, jako zásadního ničitele životního prostředí byl upozaděn. Pouze větší nevládní organizace ochotné spolupracovat na většinovém zájmu vládních aktérů byly vybrány pro užší spolupráci s UNCED. Malé grassroots organizace byly z hlavních jednání vyloučeny. Znovu se rozhořel i od Stockholmu trvající spor mezi průmyslovým severem a rozvojovým jihem.²⁵

Pro lepší představivost můžeme frakce NGOs během UNCED rozlišit na 3 skupiny.²⁶ První skupinu tvořily NGOs dominantní, založené především v USA. Tyto NGOs měly největší vliv, ale také byly nejvíce ochotné ke kompromisům s ekonomicky a politicky mocnými aktéry. Druhá skupina zahrnovala politicky působící NGOs, například Evropské zelené, a NGOs třetího světa. Tato skupina byla silně frustrovaná, když si uvědomila jaké limity má vliv NGOs a také proto, že se debata během UNCED od konference před dvaceti lety nijak výrazně neposunula kupředu. Třetí skupinu vytvářely menší NGOs bez většího politického vlivu. Tyto menší NGOs nebyly příliš aktivní v lobby ani v politickém tlaku a soustředily se hlavně na prosazování společenského zájmu prostřednictvím šíření všeobecného povědomí.

²⁵ Finger, M.; Chatterjee, P. (1994). *The Earth Brokers: Power, Politics and World Development*. London: Routledge, str. 104.

²⁶ Finger, M. (1994). *Environmental NGOs in the UNCED process*. In: Finger, M.; Princen, T. *Environmental NGOs in world politics: Linking the local and the global*. London: Routledge, str. 209–211.

Je tedy nezpochybnitelné, že UNCED znamenal předěl pro aktivity NGOs na půdě OSN. Srovnání UNCED s UNCHE výrazně ukazuje na zvýšenou participaci NGOs při vyjednávání a na fórech. Každopádně ve snaze získat co největší možný vliv a moc některé NGOs ztratily svou legitimitu a staly se nohsledy státních aktérů.

2.1.3. Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu

Stejně jako UNCED, která měla přinést obnovu environmentální tematiky po skončení UNCHE, tak Světový summit o udržitelném rozvoji (*World Summit on Sustainable Development*, dále jen WSSD), konaný v roce 2002 v jihoafrickém Johannesburgu²⁷, měl oživit management životního prostředí na globální úrovni a měl revitalizovat politiky přijaté na UNCED. WCCD se opět účastnily hlavy států, národní delegace i představitelné nevládních organizací. Všichni zúčastnění měli posoudit pokroky od Summitu v Riu, které měly být během deseti let dosaženy, ale také upřesnit směřování trvale udržitelného rozvoje do let budoucích. WCCD se opět zabýval otázkami ohledně zlepšování lidského života, zachování přírodních zdrojů, problematikou rostoucí populace a s tím spojené zvýšené potřeby potravin a pitné vody nebo zdravotní péči a ekonomickou bezpečností.

Přesto, že se jednalo o další krok vpřed pro posílení pozice environmentální tematiky, tak jsou reakce na průběh a výsledky WSSD dosti rozporuplné. Je jisté, že WCCD přinesl opět pokrok, který ztělesňují dva hlavní výsledky. Prvním je Implementační plán (*Plan of Implementation*), který je souborem záměrů a cílů v oblasti životního prostředí do dalšího období. Zde každopádně chyběl způsob a období realizace. Druhým hlavním výsledkem je Johannesburgská deklarace (*The Johannesburg Declaration*), což je snaha o shrnutí hlavních politických priorit a potvrzuje vůli států dosáhnout společného cíle, kterým je udržitelný rozvoj.²⁸ Významná je i dohoda o globálním snížení podílu osob bez přístupu k základním hygienickým službám do roku 2015, zákaz používání a produkce chemikálií, které

²⁷ UN: Johannesburg Summit 2002. Dostupné na:
http://www.un.org/jsummit/html/basic_info/basicinfo.html, 13. 2. 2012.

²⁸ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Světový summit o udržitelném rozvoji, 2. 10. 2003. Dostupné na:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/osn/svetovy_summit.html, 13. 2. 2012.

výrazně poškozují životní prostředí a mají vliv na lidské zdraví a obnova vyčerpaných lovišť ryb do roku 2015.²⁹

Kritici ovšem tvrdí, že tematika životního prostředí byla upozaděna a WSSD byl obsahově zaměřen jen na rozvoj. Jednání byla často narušována neustálými spory průmyslových zemí Severu a rozvojových zemí Jihu. Sever se zaměřoval hlavně na ekologické otázky, kdežto Jih se soustřeďoval především na otázku ekonomického a sociálního rozvoje. Schéma Summitu v Johannesburgu nebylo navíc přesně stanoveno a WCCD velkou měrou zneřehlednil přijaté normy o zdraví, zemědělské produkci, konzumerismu a energetické produkci. Také počet účastníků nebyl nikterak ohromující, na rozdíl od předchozích konferencí OSN se zde objevilo pouze 21 tisíc účastníků. WCCD přinesl především rozčarování a vystřízlivění ohledně implementace agendy stanovené v Riu.³⁰

2.1.4. Management životního prostředí – stále otevřená otázka

Závěrem je vhodné shrnout to, že problematika životního prostředí je v současné době stále aktuálním tématem. Tento fakt si uvědomuje i mezinárodní společenství. Od 70. let 20. století se zintenzivnily snahy řešit environmentální tematiku. Přelomem se bezesporu stala Konference OSN o lidském prostředí ve Stockholmu z roku 1972, kterou následovala Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiru z roku 1992. Posledním rozvířením environmentální tematiky byl v roce 2002 Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu. Tím pádem můžeme vidět, že si světoví aktéři uvědomili, že dopady na životní prostředí nejsou jen otázkou některých států, ale otázkou celosvětovou, otázkou všech států a všech obyvatel této planety.

Následky spojené se změnou klimatu, degradací půdy a lesních porostů, znečištěním vody, kyselých dešťů či ubývání ozónové vrstvy jsou globální problémy, vyžadující globální řešení. Environmentální tematika se zařadila vedle témat mezinárodní bezpečnosti a světové ekonomiky. Při vytváření světové agendy pro

²⁹ UN. Johannesburg Summit. Basic Info. Dostupné na:
http://www.un.org/jsummit/html/basic_info/basicinfo.html, 13. 2. 2012.

³⁰ Mazi, F.(2009). The Evolution of the Global Environment Governance: The Transition to Politics of Sustainable development. Electronic Journal of Social Sciences, Vol. 8 Issue 28, str. 311-312.

ochranu životního prostředí nehrají důležitou roli jen státní aktéři nebo agentury OSN, ale také instituce jako Světová banka³¹ a nevládní organizace. Nárůst počtu aktérů zabývajících se environmentální tematikou přineslo rozšíření povědomí o ochraně životního prostředí, ale také vznik mnoha mezinárodních organizací, programů, dohod, konvencí a zákonů. Na druhou stranu mnohost těchto aktérů a politik vedlo k nepřehlednosti a nedostatečné koordinaci. Bohužel se postupem času z většiny programů a plánů přijatých na mezinárodních konferencích staly pouze nesplněné sliby. Další otázkou jsou i rozdílné priority rozvinutých zemí Severu a rozvojových zemí Jihu. Jakým směrem se bude environmentální tematika ubírat, je těžké předvídat, zvláště pak, když ve vzduchu stále visí otazník nad tím, kdo by měl být autoritou, která přijme adekvátní opatření na mezinárodní úrovni a bude nekompromisně dohlížet na dodržování těchto opatření i s možností sankcí v případě jejich porušení.

³¹ Více o aktivitách WB spojených s ochranou životního prostředí v podkapitole 6.2. Vztah NGOs a Světové banky.

3. PROBLEMATIKA DEFINICE NGO

Definovat nevládní organizace je velmi obtížné, mnohdy až nemožné, i přes to, že se na poli mezinárodní politiky pohybují už přes 100 let. V současné době existuje velké množství definic a textů, které se snaží obsáhnout široké spektrum NGOs i jejich činností. Každý z autorů zabývajících se tímto problémem, představuje svou teorii o tom, jak chápat mezinárodní nevládní organizace.

Překážkou, proč chybí ustálená a obecně akceptovatelná definice pro nevládní organizace, může být jejich stávající právní pojetí a postavení. NGOs totiž nejsou subjektem ani objektem mezinárodního práva. Pouze a jedině stát a jeho právní systém může určitou entitu uznat za nevládní organizaci.³² Konkrétní právní systém státu může pomocí registrace legalizovat mezinárodní i národní nevládní organizace. Z toho také vyplývá, že definice, pravomoci i možnosti NGOs se liší v jednotlivých zemích.

Pojem nevládní organizace můžeme nalézt již v Chartě OSN v článku 71, který sice blíže nedefinuje termín nevládní organizace, ale vymezuje konzultativní status NGOs u Ekonomické a sociální rady OSN. Jedna z prvních definice NGO vznikla na půdě OSN v roce 1950, při dalším projednávání konzultativního statusu pro NGOs a je součástí rezoluce 288 Ekonomické a sociální rady OSN.

Definice z roku 1950 byla brzy revidována a v současné době se k vymezení konzultativního statusu pro nevládní organizaci používá propracovanější definice ve znění:

„Každá taková organizace, která není založena vládním subjektem anebo mezivládní smlouvou, je pro účely těchto dohod považována za nevládní organizaci, zahrnující organizace, které přijímají členy jmenované vládními autoritami, za podmínky, že tito členové nezasahují do svobodného vyjádření názorů takovéto organizace.“³³

³² Waisová, Š. (2008). Mezinárodní organizace a režimy. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 162.

³³ E/RES/1996/31, Consultative relationship between the United Nations and Non-Governmental Organizations, 25 July 1996, paragraph 12. Dostupné na: <http://www.un-documents.net/1996-31.htm>, 26. 2. 2012.

Komplexnější definici nevládní organizace vytvořila také Rada Evropy v úmluvě č. 124:

„Tato Úmluva se vztahuje na sdružení, nadace a další soukromé instituce (dále jen „NGOs“), které splňují následující podmínky:

- a. Mají nevýdělečný cíl, který je mezinárodně prospěšný*
- b. Byly zřízeny zákonným způsobem dle národního práva členského státu*
- c. Jsou aktivní v nejméně dvou státech; a*
- d. Mají své sídlo zapsané v členském státu a řídicí a kontrolní management tamtéž anebo v jiném členském státě.*“³⁴

Mezi autory, kteří definují NGOs, patří i Gerard Clarke. Ten tvrdí, že nevládní organizace jsou arénou, ve které jsou problémy společnosti přijímány za vlastní.³⁵

Další pohled na NGOs představuje docentka Waisová, která říká, že:

*„Mezinárodní nevládní organizace je každá soukromá nezisková nepolitická a nestranická organizace, jejímiž členy jsou jednotlivci či jejich uskupení, kteří se sdružují za účelem dosažení obecného zájmu. Tato organizace působí na území více než jednoho státu anebo jsou jejími členy jednotlivci či skupiny jednotlivců z více než dvou zemí.“*³⁶

Obecný zájem, kterého chtějí NGOs dosáhnout se samozřejmě liší.³⁷ Některé NGOs jsou vytvořeny pro vykonávání a naplňování sociálních cílů, jako ochrana lidských práv, ochrana životního prostředí či budování míru. Další NGOs vykonávají konkrétní služby jako humanitární pomoc, rozdělování rozvojové pomoci nebo pomoc při katastrofách. Většina NGOs sídlí na území vyspělých zemí světa anebo mají v těchto zemích své centrální sídlo. Existují i další skupiny, které neoperují mezinárodně, ale působí na lokální úrovni, a které jsou označovány za nátlakové či zájmové skupiny. Zájmové skupiny jsou velmi podobné nevládním organizacím, neboť

³⁴ ETS 124, European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-governmental Organisations, 24 April 1986, Art. 1. Dostupné na: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/124.htm>, 26. 2. 2012.

³⁵ Clarke G. (1996). Non-governmental organisations (NGOs) and politics in the developing world. Pap. Int. Dev. No. 20. Swansea, Wales: Cent. Dev. Stud., str. 5.

³⁶ Waisová, Š. (2008). Mezinárodní organizace a režimy. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 167.

³⁷ Různé funkce NGOs dle zaměření jednotlivých organizací odráží také fakt, že konzultativní status při ECOSOCu má tři dimenze. Viz kapitola 6.1.1. Postavení NGOs u ECOSOC.

stejně jako NGOs neusilují o dobytí a vykonávání moci. Zájmové skupiny i NGOs si vystačí s vyvíjením tlaku na ty, kteří jsou u moci.³⁸ Obě skupiny však odlišuje to, že zájmové skupiny mohou usilovat o obecný, ale i vlastní zájem a operují na lokální úrovni, zatímco nevládní organizace se sdružují za účelem dosažení zájmu obecného a působí na území více než jednoho státu.

V této části jsme se přesvědčili, že jasně definovat nevládní organizace je velmi složitý úkol. Každý text, každý autor i nejrůznější mezinárodní organizace mají svoje vlastní metody, jak definovat nevládní organizace. Jedna z prvních definic NGOs vznikla na půdě OSN v 50. letech 20. století. V současné době neexistuje jedna ustálená a všemi akceptovaná definice NGOs, přesto panuje shoda na tom, že NGOs jsou nevládní, nepolitické skupiny, které nehledají svůj vlastní profit, ale snaží se o dosažení všeobecného zájmu. Může se skládat z jednotlivců, nebo jejich uskupení a tito členové se snaží dosáhnout obecného zájmu. Aktivita NGO se soustřeďuje na území nejméně dvou států.

³⁸ Kubát, M. (2004). Politických aktéři – zájmové skupiny a politické strany, In: Cabada, L.; Kubát, M. a kolektiv. Úvod do studia politické vědy. Praha: Eurolex Bohemia, str. 217–218.

4. KLASIFIKACE NGOS

Stejně jako nelze hovořit o jednotné univerzální definici pro nevládní organizace, tak neexistuje jednotná klasifikace NGOs. Co autor, to jiné dělení NGOs a jiný pohled na tuto problematiku. Množství autorů také naráží na různé překážky a komplikace ve snaze najít obecný vzorec pro dělení NGOs. Americký profesor Ken Conca například tvrdí, že hlavní nesnáze spočívají v nejasném vymezení témat, kterými se NGOs zabývají. Je velmi obtížné najít hranice, kde končí tematika ochrany životního prostředí a začíná tematika ochrany lidských práv, či ochrana zdraví. Tohle vágní vymezení výrazně komplikuje dělení NGOs. Oblasti, kterými se NGOs věnují, jsou snadno propojitelné, což umožňuje širší prostor pro spolupráci mezi jednotlivými NGOs.³⁹ Většina autorů se také shoduje na tom, že poskytnuté klasifikace jsou spíše zidealizované než realistické.

Vágní vymezení tematického zaměření NGOs není jediným problémem, který brání univerzální klasifikaci. NGOs se liší také ve svých funkcích, úrovních na kterých působí, vazbách na státu, členstvím, vnitřní organizací a jinými faktory.

Klasifikovat NGOs lze tedy mnohými způsoby. P. J. Simmons preferuje dělení NGOs dle jejich cílů, členství a personálu, financování a aktivit.⁴⁰ U cílů se především zajímá o konečný cíl NGOs, tedy jestli chtějí změnit společenské normy, zlepšit sociální spravedlnost, ovlivňovat agendu, ovlivňovat a implementovat politiku a podobně. V rámci cílů se také ptá, komu NGOs chtějí prospívat a kdo má z jejich aktivit užitek. V tomto smyslu rozděluje NGOs na ty, co usilují o veřejný zájem, o soukromý zájem členů či skupiny nebo zájmy budoucí generace a planety. V otázce členství a personálu dělí NGOs podle otevřenosti či uzavřenosti pro nové členy, zda jsou členové jednotlivci, jiné organizace nebo se jedná o kvazi-vládní organizace. Ptá se také na to, zda jsou členové dobrovolníci nebo profesionálové v daném oboru. Simmons tvrdí, že významným faktorem pro klasifikaci NGOs je i to, zda působí na

³⁹ Conca, K. (1996). Greening the UN: Environmental Organisations and the UN system. In: Gordonker, L.; Weiss, T. G. (ed.). NGOs, the UN, and Global Governance. London: Lynne Rienner Publisher, str. 105.

⁴⁰ Simmons, P. J. (1998). Learning to Live with NGOs. Foreign Policy, Autumn, No. 112, str. 85.

lokální, regionální, národní či mezinárodní úrovni. Užitečným klíčem pro dělení je podle něj financování, zda jsou finance získávány z členských příspěvků, dotací nebo vládních grantů. V neposlední řadě pak NGOs lze dělit dle jejich aktivit. NGOs mohou obhajovat určitá témata, mohou se zaměřovat na sběr dat a informací, mohou analyzovat data, šířit informace, vydávat doporučení, zabývat se monitoringem a pozorováním a mnoho dalších činností.

Další dělení nabízí americký autor David C. Korten. Ten rozděluje NGOs do tří generací.⁴¹ První generaci NGOs tvoří ty organizace, jež jsou zaměřené na mezinárodní pomoc a welfare servis. NGOs první generace převládají především v rozvojových zemích a často mají velmi úzké vazby na stát a ostatní mezinárodní rozvojové organizace. Jejich znakem je dle Kortena to, že se otevřeně a aktivně nezúčastňují politických aktivit. Druhou generací jsou NGOs malého rozsahu (*small scale*) zaměřující svou činnost na lokální rozvojové projekty. Tyto NGOs se zabývají tématy jako je veřejné zdraví a zemědělský rozvoj. Pomáhají překonat strukturální problémy v zemi, povzbuzují místní a náboženské elity a snaží se o jejich nezávislost. Třetí generací jsou NGOs, jež se soustřeďují na budování koalic. NGOs třetí generace jsou politicky aktivní, snaží se rozšiřovat povědomí o konkrétních problémech. Třetí generace NGOs významně využívají svých mezinárodních sítí a zaměřují se na koordinaci komunikace mezi jednotlivými složkami sítě. Pomocí sítí jsou pak informace o konkrétní problematice rozšiřovány, čímž se zvyšuje povědomí o problematice. NGOs třetí generace slouží jako katalyzátor pro širší sociální hnutí.

Klasifikaci NGOs s důrazem právě na environmentální NGOs přináší Ken Conca.⁴² Ve své práci Conca využívá soustředných kruhů, do kterých se snaží NGOs uspořádat. Do středového centrálního kruhu jsou zahrnuty jen a pouze ty NGOs, jež provádějí mezinárodní operace. Tyto NGOs mají své pobočky v různých zemích po celém světě. Tato mezinárodní síť umožňuje účast na mezinárodních konferencích, diskuzích a vyjednáváních. Jako příklad těchto organizací uvádí Greenpeace, The Worldwide Fund for Nature a Friends of the Earth International. Všechny uvedené

⁴¹ Korten, D. C. (1990). *Getting to the 21st Century: Voluntary Action and the Global Agenda*. West Hartford, CT: Kumarian, str. 115–147.

⁴² Conca, K. (1996). *Greening the UN: Environmental Organisations and the UN system*. In: Gordonker, L.; Weiss, T. G. (ed.). *NGOs, the UN, and Global Governance*. London: Lynne Rienner Publisher, str. 106.

organizace působí v desítkách zemí po celém světě, mají od půl milionu do šesti milionů členů a jejich rozpočty se pohybují okolo stovek milionů dolarů. Do centrálního kruhu jsou řazeny i významné ekologické výzkumné ústavy. Příkladem jsou World Resources Institute, Worldwatch Institute či Earth Council.

Druhý kruh zahrnuje větší skupinu organizací, které mají omezenou schopnost operovat mezinárodně a účastnit se mezinárodních vyjednávání. Do této skupiny jsou zahrnuty NGOs, které jsou akreditovány u Ekonomické a sociální rady OSN. Jejich celkový počet činí přibližně 1000 NGOs. Environmentální NGOs tvoří asi jen deset procent z celkového počtu těchto NGOs. Druhý kruh je vymezen i pro ty NGOs participující na fungování Komise OSN pro udržitelný rozvoj, což je kolem 550 NGOs. Celkový počet NGOs ve druhém kruhu je tedy kolem 1600 NGOs. Tyto NGOs se mohou účastnit oficiálních globálních konferencí a diskuzí. Nejvíce organizací se nalézá ve vnějším třetím kruhu, kde není možné určit přesné číslo. Jedná se o organizace, které mají ojedinělý přístup na pole mezinárodního vyjednávání, a které operují spíše na regionální a národní úrovni. Poslední odhady, které přinesl měsíčník The Independent Sector's Network založený v Ženevě Centrem pro naši společnou budoucnost, hovoří o čísle 30 000 NGOs.⁴³

S lepší orientací nám mohou pomoci nejrůznější zkratky, které ulehčují klasifikaci velkého množství NGOs. Příkladem mohou být organizace rozdělené dle vazby na stát. Pro ty používáme zkratky jako GONGOs pro vládou organizované či podporované nevládní organizace, QUANGOs pro kvazivládní nevládní organizace a DONGOs pro dárce řízené nevládní organizace (*donor organized*). Zkratky nabízejí dělení i na NNGOs, což jsou nevládní organizace v industrializovaných zemích Severu a SNGOs, nevládní organizace v rozvojových zemích Jihu. Zkratky VOs (*voluntary organizations*) jsou použity pro dobrovolné nevládní organizace a PVOs (*private voluntary organizations*) pro soukromé dobrovolné nevládní organizace. Obě tyto NGOs jsou neprofitující a mají dobrovolné členství.⁴⁴

⁴³ Tamtéž, str. 107.

⁴⁴ Fisher, W. F. (1997). Doing Good? The Politics and Antipolitics of NGO Practices. Annual Review of Anthropology, Vol. 26, str. 448.

Klasifikace NGOs není bezproblémová. Stejně jako u definice i zde platí, co autor, to různé dělení NGOs. Autoři se ovšem ve většině případů shodují, že klasifikace jsou spíše idealistické, než aby mohly být uplatněny v plné míře pro realistické využití. Klasifikace nevládních organizací nám ale bezesporu pomáhá v orientaci mezi velkým počtem NGOs.

5. NGOs AKTÉREM MEZINÁRODNÍ POLITIKY

Z první kapitoly jasně vyplývá, že během posledních dvaceti let došlo v mezinárodní politice k mnohým změnám. Rozpad Sovětského svazu, konec bipolární konfrontace, změna v postavení národního státu a mnoho dalších událostí vedlo k formování mezinárodního politického prostředí. Mimo národních států se rozhodovacích procesů na globální úrovni chtějí účastnit i ostatní aktéři, jako jsou právě nevládní organizace. V následující kapitole se pokusím zhodnotit postavení NGOs v prostředí mezinárodní politiky. Kapitola rozdělená na dvě části postupně čtenáře seznámí s vlivem, mocí, rolemi a strategiemi NGOs.

5.1. Vliv a moc NGOs

Existence NGOs na poli současné mezinárodní politiky je nezpochybnitelná. Hlavní otázkou je, jestli NGOs mají moc ovlivňovat rozhodovací procesy a zda mohou utvářet agendu globální environmentální politiky?

Pro nalezení odpovědi na tuto otázku je nejprve důležité definovat, co znamená moc a vliv, neboť vliv a moc jsou často spojovány v jedno. S nejslavnější definicí moci přišel Max Weber, který ji definoval jako pravděpodobnost, že účastník uvnitř sociálních vztahů je schopen prosadit svou vůli navzdory odporu okolí, bez ohledu na povahu, na které je tato pravděpodobnost založena.⁴⁵ Obecně je moc chápána jako schopnost donutit někoho, aby činil to, co by jinak nečinil. Mnoho autorů se shoduje, že definice vlivu se odvíjí od moci. Například Kalevi J. Hosti chápe moc, jako obecnou schopnost státu kontrolovat chování států ostatních. Zároveň uvádí, že vliv je aspekt moci.⁴⁶ Také Roger Scruton souhlasí a tvrdí, že vliv je forma moci, ale obé se liší nátlakem a silou.⁴⁷

V současném globálním světě je velice důležitou dimenzí moci vlastnictví a kontrola informací. Schopnost šířit nové informace a myšlenky ovlivňuje chování aktérů a dokonce se může stát určujícím znakem mezinárodní politické spolupráce a

⁴⁵ Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Los Angeles: University of California Press, str. 53.

⁴⁶ Holsti, K., J. (1988). *International Politics: A Framework for Analysis*. Toronto: Prentice-Hall International, str. 141.

⁴⁷ Scruton, R. (1996). *A Dictionary of Political Thought*. Basingstoke: Macmillan, str. 262.

rozhodovacích procesů.⁴⁸ Právě specifické znalosti, informace a expertizy, kterými nevládní organizace v daných oblastech disponují, jsou jejich hlavním zdrojem moci.⁴⁹ Ostatní političtí aktéři, včetně států, se tak na NGOs obracejí s cílem lepšího porozumění dané problematiky. Jsou to tyto znalosti, co dávají NGOs legitimitu, přístup na jednání a mohou být použity k dosažení vytoužených cílů.

Právě vlastnictví strategických informací pomohlo NGOs více prostoupit do systému OSN. V současné době jsou nejen environmentální NGOs součástí tzv. systému včasného varování (*early warning system*).⁵⁰ Environmentální NGOs mohou například varovat mezinárodní společenství před zhoršením životního prostředí v určité oblasti a problém může být řešen dříve, než se stane kritickým. NGOs také preventivně informují OSN o rostoucí hrozbě konfliktu, který může být způsoben i přírodní katastrofou nebo šířením chorob a hladomoru.⁵¹

NGOs nedisponují armádou a zbraněmi jako národní státy, proto se musí v prosazování svých cílů spolehnout na „soft power“⁵². Prostřednictvím expertiz, informací a morální autority ovlivňují vlády, vysoké politické představitele a širokou veřejnost. Hlavní podmínkou pro to, aby NGOs disponovaly cennými informacemi, je dobrá organizační struktura. NGOs musí být velmi flexibilní, aby mohly své zaměstnance rychle přesouvat do potřebných oblastí, ze kterých informace čerpají. Toto s sebou přináší i potřebu pro dostatečnou a stabilní finanční základnu. Některé NGOs využívají lokální organizace a díky nim získávají informace. Každopádně klíčová pro zisk informací, jakožto zdroj moci NGOs, je síla a hustota sítí, jež spojují lokální úroveň s úrovní mezinárodní a globální.⁵³

⁴⁸ Waisová, Š. (2008). *Poválečná obnova a budování míru: role a strategie mezinárodních nevládních organizací*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, str. 45.

⁴⁹ Betsill, M. M.; Corell, E. (2001). *NGO Influence in International Environmental Negotiations: A Framework for Analysis*. *Global Environmental Politics* 1:4, November, str. 74.

⁵⁰ UN. *An Agenda for Peace*. Dostupné na: <http://www.un.org/docs/SG/agpeace.html>, 19. 2. 2012

⁵¹ Vztah NGOs a OSN je více popsán v podkapitole 6.1.

⁵² Politické aktéry můžeme rozdělit dle druhu přesvědčování na soft power (vlastní příkladné jednání) nebo hard power (použití nátlaku, násilí). Více v Nye, S. J. Jr. (2006). *Soft Power, Hard Power and Leadership*. Dostupné na:

http://www.hks.harvard.edu/netgov/files/talks/docs/11_06_06_seminar_Nye_HP_SP_Leadership.pdf, 20. 2. 2012.

⁵³ Karns, M. P.; Mingst, K. A. (2004). *International Organizations: the politics and processes of global governance*. Lynne Rienner Publisher, str. 241.

Posoudit, jak vlivné a mocné jsou NGOs není vůbec snadné. Jedním z důkazů může být to, zda finální dohody reflektují cíle NGOs. Tato strategie ale není bezproblémová, neboť je složité přesně definovat cíle NGOs a tím pádem i to, zda byly dosaženy. Pokud NGOs ovlivní jednání o určité dohodě, je logické očekávat, že se názory předložené NGOs během jednání objeví také ve výsledném znění dohody. Pokud finální dohoda nereflektuje návrhy předložené NGOs, s velkou pravděpodobností se NGOs nepodařilo ovlivnit tvůrce politického rozhodnutí (*decision makers*).⁵⁴

Vliv a moc NGOs lze posoudit i dle toho, jak NGOs dokážou komunikovat při vyjednávání s druhými stranami a jak efektivně umožní NGOs přístup ke svým informacím.⁵⁵ Pokud nemají delegáti přístup k expertízám nevládních organizací a jejich informace nejsou řádně komunikovány při jednání, pak logicky nemohou ovlivnit rozhodovací proces. Příkladem účinné a fungující komunikace a poskytnutí expertízy, která ovlivnila rozhodování politických představitelů a obchodních řetězců, je kampaň Greenpeace proti hračkám z PVC z roku 1997. Dle chemické analýzy, kterou si Greenpeace nechala vypracovat, se z PVC hraček uvolňovaly zdraví škodlivé ftaláty, látky způsobující rakovinu, poškození ledvin a narušující funkci hormonálního systému. Na základě této chemické analýzy se ministři obchodu a průmyslu členských zemí EU rozhodli podpořit zákaz použití škodlivých ftalátů ve výrobcích určených dětem. Velmi rychle na kampaň zareagovaly i obchodní řetězce, které stáhly z prodeje všechny hračky z měkčeného PVC a postupně se přidali výrobci proslulých světových značek jako LEGO, Chicco nebo Hasbro.⁵⁶ Kampaň Greenpeace byla úspěchem, neboť dosáhla svých cílů a dokázala ovlivnit politické rozhodování a rozšířit povědomí napříč veřejností.

Vliv a moc NGOs můžeme posoudit také dle ocenění Nobelovou cenou za mír. Není totiž výjimkou, že činnost a úspěchy NGOs jsou ohodnoceny tímto významným oceněním. Příkladem může být ocenění pro Červený kříž, který cenu

⁵⁴ Betsill, M. M.; Corell, E. (2001). NGO Influence in International Environmental Negotiations: A Framework for Analysis. *Global Environmental Politics* 1:4, November, str. 75.

⁵⁵ Knoke, D. (1990). *Political Networks: The Structural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 3.

⁵⁶ Greenpeace. Evropsští ministři pro odstranění škodlivých ftalátů z výrobků pro děti, 29. 9. 2004, Dostupné na: <http://www.greenpeace.org/czech/cz/news/evrop-t-minist-i-pro-odstran-2/>, 20. 2. 2012.

obdržel hned třikrát a to v letech 1917, 1944 a 1963. Dále pak Amnesty International v roce 1977 nebo Lékaři bez hranic v roce 1999.⁵⁷

Betsillová a Coreellová uvádějí, že z důvodu komplikovanosti posoudit vliv NGOs, je dobré tento fenomén zkoumat na základě dvou dimenzí.⁵⁸ První dimenze se týká vědomého předání informací, tedy toho, co NGOs podnikají, aby předaly informace tvůrcům politických rozhodnutí, a jaké možnosti pro předání informací mají. Druhá dimenze zkoumá to, jak předané informace ovlivní jednání aktérů. Tedy jestli finální verze dohod obsahuje návrhy NGOs, jestli vyjednávači diskutují témata navržené NGOs a jestli se terminologie NGOs stává součástí jednacího žargonu.

S předchozího vyplývá, že moc podmiňuje vliv a naopak. Oběma vlastnostmi mohou NGOs disponovat. Hlavním zdrojem moci nevládních organizací je vlastnictví informací. Díky specifickým znalostem a informacím, které NGOs mají, jsou pro ostatní politické aktéry nepostradatelné. Určité informace, které jsou výhradním vlastnictvím NGOs, mohou sloužit k ovlivnění tvůrců politických rozhodnutí. Vliv je těžko měřitelný a abstraktní pojem, přesto na základě určitých ukazatelů, jako je efektivita komunikace NGOs na jednáních, prosazování určité terminologie, mezinárodní ocenění či ovlivnění výsledné dohody můžeme usoudit, jak vlivnými a mocnými aktéry mezinárodní politiky NGOs jsou.

5.2. Role a strategie NGOs

V předchozí části byly představeny určité metody, jak můžeme posuzovat vliv a moc nevládních organizací. Další část se zaměří na nástroje NGOs a na to, jaké strategie používají k zisku moci a ovlivnění tvůrců politických rozhodnutí a veřejnosti. Cílem této podkapitoly bude odpovědět na otázku, jakou roli NGOs hrají v mezinárodním prostředí.

V současném globálním světě hrají NGOs roli pozitivního hráče. Mediální obraz představuje NGOs v tom nejzářivějším světle, jako bojovníky za lidská práva, ochranu životního prostředí, ochranu uprchlíků, domorodého obyvatelstva a mnoho

⁵⁷ Karns, M. P.; Mingst, K. A. (2004). *International Organizations: the politics and processes of global governance*. Lynne Rienner Publisher, str. 242.

⁵⁸ Betsill, M. M.; Corell, E. (2001). *NGO Influence in International Environmental Negotiations: A Framework for Analysis*. *Global Environmental Politics* 1:4, November, str. 79.

dalších věcí.⁵⁹ Primární motivací boje za dobro, je víra v to, že něco je špatné a něco je dobré. Prohlášení, doporučení a aktivity, které NGOs činí, jsou respektovány a hodnoceny kladně. To je způsobeno tím, že veřejnost posuzuje NGOs jako neutrální aktéry, kteří stojí mimo politickou soutěž a nechtějí dosáhnout jen vlastního zájmu.⁶⁰ V posledních dekádách jsme mohli vidět, jak rozvojová pomoc pomalu selhávala, byla neefektivní a NGOs se staly hráčem, který má najít lék na tyto neúspěchy. NGOs mají najít cestu, jak lze zmírnit nedostatky rozvojových projektů, jak do nich začlenit jedince a místní populaci a jak zajistit welfare servis.⁶¹

Simmons tvrdí, že aktivity NGOs spočívají v tom, že dělají nemožné možným, když se pouští do aktivit, které státy dělat nemohou nebo nechtějí.⁶² Výhodou NGOs je to, že jsou neutrální aktéři a v dané problematice mají znalosti a zkušenosti. Příkladem je třeba Mezinárodní výbor Červeného kříže (*International Committee of the Red Cross*, dále jen ICRC), který je schopen zajišťovat zdravotnickou péči politickým vězňům v nedemokratických režimech.⁶³ Aktivity NGOs jsou v dnešní době nepřehlédnutelné a OSN i národní státy s touto aktivitou musí počítat. Také čísla hovoří jasně, neboť už v roce 1992 celkový poměr rozvojové pomoci prováděné NGOs činil 13%.⁶⁴

S tvrzením, že NGOs jsou zobrazovány jako spásní aktéři, souhlasí i Volker Heins. Ten tvrdí, že většinově se na NGOs pohlíží jako na Davida bojujícího s Goliášem.⁶⁵ NGOs hrají v současném mezinárodním prostředí roli rytíře bojujícího za veřejné blaho a prospěch. NGOs mají roli prostředníka mezi státy, mezinárodními organizacemi, transnacionálními korporacemi a občanskou společností. Ale autor

⁵⁹ Toto tvrzení o pozitivní image NGOs nelze brát absolutně. Některé NGOs a jejich kampaně mohou mít také negativní mediální obraz. Příkladem může být kampaň Greenpeace ze 70. let proti domorodým obyvatelům na Aljašce, jejichž živobytí záviselo tradičně na lovu velryb. Tato kampaň proti domorodým velrybářům nebyla veřejností pozitivně přijata a Greenpeace byli označeni za vykořisťovatele indiánské kultury. Volker Heins nabízí zajímavý pohled na tuto problematiku ve své knize *Nongovernmental Organizations in International Society: Struggles over Recognition*.

⁶⁰ Fisher, W. F. (1997). *Doing Good? The Politics and Antipolitics of NGO Practices*. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 26, str. 458

⁶¹ Fisher, W. F. (1997). *Doing Good? The Politics and Antipolitics of NGO Practices*. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 26, str. 442–443.

⁶² Simmons, P. J. (1998). *Learning to Live with NGOs*. *Foreign Policy*, Autumn, No. 112, str. 87.

⁶³ To je umožněno výměnou za mlčenlivost o porušování lidských práv, jehož případnými svědky mohou členové Červeného kříže být. Tento aspekt práce je častým terčem kritiky ICRC.

⁶⁴ Simmons, P. J. (1998). *Learning to Live with NGOs*. *Foreign Policy*, Autumn, No. 112, str. 87.

⁶⁵ Heins, V. (2008). *Nongovernmental Organizations in International Society: Struggles over Recognition*. New York: Palgrave Macmillan, str. 3.

také tvrdí, že nic není bezchybné. NGOs volají po větší demokracii, přesto ony samy demokraticky zřízeny nejsou. Většina NGOs postrádá kontrolní mechanismy, jsou přespříliš byrokratické a lídři, co stojí v jejich čele, nejsou demokraticky zvoleni. Environmentální NGOs brání velkým korporacím, aby neničily životní prostředí svými zásahy, přesto je svou strukturou silně připomínají.⁶⁶

Jako aktéři mezinárodní politiky NGOs používají nejrůznější aktivity a strategie. Obecně se hovoří o třech nejdůležitějších strategiích NGOs – vytváření kreativních rozvojových řešení, vytváření povědomí o určité problematice a nátlak či lobby.⁶⁷

Při vytváření nových rozvojových řešení se NGOs obracejí na vědecké odborníky. Příkladem nového rozvojového řešení může být koncept vytvořený autory v *Global Commons Institute*, který je znám pod názvem „*contraction and convergence*“.⁶⁸ V tomto systému by rozvojovým zemím bylo umožněno zvýšit své emise na jednoho obyvatele a na druhou stranu by průmyslové země své emise na osobu snížily na stejnou úroveň, jako země rozvojové. V první fázi by tedy rozvojovým zemím byl umožněn ekonomický růst bez zbrzdňujících efektů, zatímco rozvinuté země, jakožto nynější největší emitenti, by cíleně snižovaly své emise a vyvíjely potřebné technologie. Za určitý časový úsek by tedy všechny zúčastněné státy vypouštěly stejné množství skleníkových plynů na obyvatele. Slabinou konceptu ale zůstává to, že nebyla vymezena délka časového období konvergence a cílová hodnota konvergence.

Druhou nejvýraznější aktivitou NGOs je vytváření povědomí o určité problematice, čímž dochází k aktivizaci masové společnosti. V boji o veřejné mínění hodně záleží na důvěryhodnosti a neutralitě autorů, kteří přináší důkazy o daném problému. Vyjednávači NGOs musí ospravedlnit své názory před globální veřejností a přesvědčit ji, že dosažení té a té dohody bude mít pozitivní dopad na život veřejnosti. Díky rozvoji internetu a telekomunikačních technologií se boj o veřejné

⁶⁶ Tamtéž, str. 3–6.

⁶⁷ Gough, C.; Shackley, S. (2001). The Respectable Politics of Climate Change: The Epistemic Communities and NGOs. *International Affairs*, Vol. 77, Issue 2, str. 336.

⁶⁸ Kuntsi-Reunanen, E.; Luukkanen, J. (2006). Greenhouse gas emission reductions in the post-Kyoto period: Emission intensity changes required under the 'contraction and convergence' approach. *Natural Resources Forum* 30. Oxford: Blackwell Publishing, str. 273–274.

mínění výrazně zjednodušil.⁶⁹ Martha Finnemoreová také souhlasí, že NGOs aktivně usilují o zisk důvěryhodnosti a sympatií v boji o veřejné mínění. Aby dosáhly kýžené důvěryhodnosti, personalizují problémy tím, že se jim snaží dát tváře a jména.⁷⁰ NGOs se snaží vcítit do aktuální situace a potřeb a nabízejí potřebný druh ochrany a síly.

Třetí strategií NGOs je lobbying. V současné době využívají NGOs pro ovlivňování veřejnosti a politických aktérů hlavně moderních komunikačních prostředků. K těm patří především počítačové a telekomunikační sítě. NGOs také hojně využívají vlivu médií. Dále jsou využívány marketingové techniky a vizuální obrazy, jako různé transparenty či fotografie živelných katastrof nebo tajících ledovců. Výjimkou nejsou ani přímé demonstrace a symbolické akce aktivistů.⁷¹ Webové stránky environmentálních NGOs jsou často doplněny fotografiemi zdevastované přírody, trpících a hladovějících dětí či zraněných zvířat. Například Friends of Earth v jedné ze svých kampaní využívá fotografií běžných lidí z různých koutů světa, kteří popisují zkušenosti s extrémním počasím způsobeným globálním oteplováním.⁷²

Na druhou stranu, skoro každý dnes může ovlivňovat veřejné mínění díky všudypřítomným sociálním sítím, řetězovým emailům a dalším fantastickým prostředkům, které internetová doba nabízí. Může se také stát, že některé organizace čelí obvinění, že skrze nevědecké senzace prezentované přes média a internet propagují jen svojí vlastní image a spíše než o prosazování veřejného mínění jim jde zkrátka a jednoduše pouze o zisk. Jako příklad lze uvést kampaň Greenpeace proti mezinárodní britsko-nizozemské globální petrolejářské společnosti Royal Dutch Shell z roku 1995. Petrolejářská společnost chtěla potopit ropnou plošinu do Severního moře a Greenpeace proti tomu rozpoutala velkou mediální kampaň. Každopádně vzniklo mnoho povyku pro nic, neboť nezávislé vědecké

⁶⁹ d'Orfeuill, H. R.; Durão, J. E. (2003). The Role of NGOs in the public debate and international relations: Elements for a Definition of a "Non Governmental Diplomacy". Dostupné na: http://www.ong-ngo.org/Role-of-NGOs-in-public-debate-and?decoupe_recherche=role%20of%20NGOs, 23. 2. 2012.

⁷⁰ Finnemore, M. (2003). The Purpose of Intervention: Changing Beliefs about the Use of Force. Ithaca, New York: Cornell University Press, str. 158.

⁷¹ Příkladem této aktivity může být kampaň Greenpeace proti kácení deštných pralesů, viz kapitola 8.1. Greenpeace International.

⁷² Gough, C.; Shackley, S. (2001). The Respectable Politics of Climate Change: The Epistemic Communities and NGOs. International Affairs, Vol. 77, Issue 2, str. 337–338.

analýzy nepotvrdily, že by to ovlivnilo životní prostředí. S velkou pravděpodobností se právě zde jednalo o propagaci organizace samotné. Tyto aktivity a strategie NGOs mohou do velké míry ovlivnit jejich veřejný obraz a NGOs by se v tomto ohledu měly snažit usměrňovat.⁷³

Role NGOs můžeme shrnout do dvou aktivit. NGOs jako regulátoři a komunikátoři.⁷⁴ V roli regulátorů třídí události, osobnosti a instituce dle hodnot a norem. Tedy určují, co je dobré a co je špatné. Jako komunikátoři vytváří nový diskurs, přičemž přímo označí viníka a oběť. Environmentální NGOs navíc radikalizovaly myšlenku spolupachatelství a přichází s názorem, že degradace životního prostředí nemá jen jednoho viníka a dokud nezměníme svůj životní styl, který má nesmazatelné ekologické stopy, tak budeme všichni komplicové tohoto zločinu. Environmentální NGOs primárně nebojují za záchranu oceánů, deštných pralesů, ale bojují za změnu chápání dobra a zla. Snaží se o to, aby veřejnost změnila své staré návyky. NGOs chtějí změnit diskurs v takovém smyslu, aby ochrana životního prostředí byla chápána jako spása našeho světa.

⁷³ Simmons, P. J. (1998). Learning to Live with NGOs. *Foreign Policy*, Autumn, No. 112, str. 90.

⁷⁴ Heins, V. (2008). *Nongovernmental Organizations in International Society: Struggles over Recognition*. New York: Palgrave Macmillan, str. 69–74.

6. VZTAHY NGOs S DALŠÍMI AKTÉRY MEZINÁRODNÍ POLITIKY

Předchozí část této práce odhalila, jak NGOs mohou ovlivnit mezinárodní politiku a ukázala, jaké aktivity a strategie NGOs k ovlivňování mezinárodní politiky využívají. Následující kapitola má za cíl zaměřit se na aktivity ve vybraných mezinárodních organizacích a institucích. Hlavním záměrem je poskytnout čtenáři informace o tom, jaké postavení a vztah existuje mezi NGOs a vybranými aktéry.

6.1. Vztah NGOs a OSN

Není pochyb, že Organizace spojených národů hraje prim v mezinárodním prostředí. Cílem OSN je zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce. V rámci podpory mezinárodní spolupráce by měla zajišťovat fungující vztah státních a nestátních aktérů.

Vztah OSN a NGOs si lze představit jako sluneční soustavu, tedy OSN jako slunce ve středu a NGOs jako planety obíhající centrální bod.⁷⁵ NGOs byly a jsou přitahovány autoritou OSN. Neustále se snaží budovat lepší postavení na půdě OSN a také efektnější přístup na konference orgánů této organizace. Vztah OSN a NGOs prošel komplikovaným vývojem, stejně jako pravomoci, procedury a status dané NGOs v rámci OSN. OSN se vždy snažila vnímat NGOs jako hráče mezinárodní politiky. Důkazem je jedna z prvních definic NGOs, která vznikla právě na půdě OSN.⁷⁶

6.1.1. Postavení NGOs u ECOSOC

Prvním úspěchem na půdě OSN byl článek 71 v Chartě OSN, kdy byl projednáván konzultativní status pro NGOs u Ekonomické a sociální rady OSN (dále jen ECOSOC). Označení konzultativní status vyjadřoval podřízenou roli. NGOs mohly předávat informace, radit či konzultovat, ale nebyly součástí rozhodovacího procesu. Je nutné říci, že žádný jiný orgán OSN kromě ECOSOC nezískal Chartou OSN pravomoc s nevládními organizacemi spolupracovat. Počet poradních NGOs,

⁷⁵ Donini, A. (1995). The bureaucracy and the free spirits: stagnation and innovation in the relationship between the UN and NGOs. In: Gordonker, L.; Weiss, T. G. (ed.). NGOs, the UN, and Global Governance. London: Lynne Rienner Publisher, str. 83.

⁷⁶ Viz kapitola 3. Problematika definice NGO.

kteřé byly u ECOSOC akreditovány, postupně rostl. V roce 1948 to bylo pouze 48 organizací, o dvacet let později již bylo akreditováno 377 a v roce 2002 konzultativní status mělo už 2 tisíce NGOs.⁷⁷ Rok 1968 přinesl další změnu pro NGOs a rezoluce 1296 ECOSOC rozdělila konzultativní status, který NGOs mohly získat, do tří kategorií.⁷⁸ První kategorie zaručovala všeobecný konzultativní status, který mohly získat jen a pouze ty organizace, jejichž aktivity nejvíce odpovídají aktivitám ECOSOC. Příkladem takových organizací je Greenpeace International nebo World Wide Fund for Nature.⁷⁹ Druhá kategorie poskytuje NGOs speciální konzultativní status. Ten mohou získat NGOs, jejichž aktivity alespoň částečně odpovídají aktivitám ECOSOC. Speciální konzultativní status v současné chvíli mají třeba Freedom House nebo Green Earth Organization.⁸⁰ Poslední kategorií je příležitostný či dočasný konzultativní status a ten mohou získat ostatní NGOs.

Pokud se nevládní organizaci podaří získat konzultativní status u ECOSOC, může se účastnit Konference NGOs (*Conference of NGOs*, dále jen CONGO).⁸¹ Posláním CONGO je plně podporovat snahy nevládních organizací na půdě OSN. CONGO je fórum pro nevládní organizace, které přichází s konkrétními zájmy a návrhy. Tato spolupráce s NGOs probíhá již více než padesát let. V současné době se CONGO zaměřuje hlavně na podporu nevládních organizací z rozvojových zemí a chce podpořit a posílit jejich participaci a činnost na fórech půdy OSN.

ECOSOC je vnímán jako poskytovatel největšího prostoru pro participaci nevládních organizací. Dohody ECOSOC vytváří jakýsi standard pro participaci NGOs na půdě OSN. Je ale pravdou, že každá konference má svá pravidla pro přístup a některých konferencí se mohou účastnit nevládní organizace jen s určitým statutem. Důležité je i to, že ECOSOC představuje jen jeden z orgánů OSN. Není to světový parlament nebo fórum, na kterém by nevládní organizace mohly bez omezení vystupovat a vykonávat své aktivity. Hlavní vliv mají NGOs především

⁷⁷ Karns, M. P.; Mingst, K. A. (2004). *International Organizations: the politics and processes of global governance*. Lynne Rienner Publisher, str. 231.

⁷⁸ UN ECOSOC Resolution 1996/31. Dostupné na: <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1996/eres1996-31.htm>, 5. 3. 2012.

⁷⁹ ECOSOC. List of NGOs in consultative status. 18. 8. 2008. Dostupné na: http://www.un.org/esa/coordination/ngo/pdf/INF_List.pdf, 5. 3. 2012.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ CONGO. About CoNGO. Dostupné na: <http://www.ngocongo.org/index.php?what=about>, 6. 3. 2012.

v podřízených tělesech ECOSOC, jako je Komise pro lidská práva, Komise pro postavení žen a Komise pro populaci a rozvoj. Všechny akreditované NGOs mají přístup do budovy OSN, mohou se účastnit veřejných debat, oslovovat národní delegáty a lobovat za svoje cíle.⁸² ECOSOC tvoří jakousi základnu pro NGOs, ze které se snaží dále rozšiřovat svůj vliv a aktivity.

6.1.2. Postavení NGOs u Valného shromáždění a Sekretariátu OSN

NGOs se snaží zajistit si přístup i na půdu Valného shromáždění a Sekretariátu OSN. Určité pokroky už NGOs zaznamenaly u obou orgánů. Valné shromáždění může udílet nevládním organizacím pozorovatelský status, jako to udělalo u *Palestine Liberation Organization* v letech 1978 a 1998. Pozorovatelský status byl od roku 1990 přidělen díky dlouhodobé spolupráci i Mezinárodnímu výboru červeného kříže, Mezinárodní federaci společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Vybrané NGOs se mohou účastnit některých debat, je jim k dispozici dokumentace z jednání a dokonce mají šanci se účastnit slyšení speciálních komisí a speciálních sezení Valného shromáždění.⁸³ Určité pozice dosáhly NGOs také u Sekretariátu OSN. V roce 1994 se například spolu s nejznámějšími akademiky účastnily slyšení Agendy pro rozvoj generálního tajemníka Butruse Butruse-Ghálího. Taktéž není výjimkou, že někteří schopní zástupci NGOs jsou generálním tajemníkem jmenováni na vysoké pozice pro poradenská tělesa OSN.⁸⁴

6.1.3. Postavení NGOs u Rady bezpečnosti

Rada bezpečnosti OSN se stala další metou, kterou bylo potřeba dobýt. Prvního úspěchu NGOs dosáhly v únoru 1997, kdy Rada Bezpečnosti umožnila reprezentantům nevládních organizací Oxfam, CARE a Lékaři bez hranic, aby promluvili v otázkách uprchlické problematiky v oblasti Velkých jezer v Africe. Tato událost se stala precedentem pro další aktivity NGOs na půdě Rady bezpečnosti. Další pozvání pro NGOs přišlo hned v roce 1998, kdy se humanitární NGOs sešly

⁸² Karns, M. P.; Mingst, K. A. (2004). *International Organizations: the politics and processes of global governance*. Lynne Rienner Publisher, str. 231.

⁸³ Tamtéž, str. 231.

⁸⁴ Donini, A. (1995). *The bureaucracy and the free spirits: stagnation and innovation in the relationship between the UN and NGOs*. In: Gordenker, L.; Weiss, T. G. (ed.). *NGOs, the UN, and Global Governance*. London: Lynne Rienner Publisher, str. 85.

s Radou bezpečnosti, aby se společně pokusily najít řešení problematické situace v Súdánu. Důvodem, proč Rada bezpečnosti zahájila spolupráci s NGOs, je zřejmě rozšíření pojetí bezpečnosti, neboť od 90. let i největší autority, jako je právě OSN uznaly, že existují i jiné hrozby než jen vojensko–politické. NGOs, které spolupracují s Radou bezpečnosti, tudíž diskutují například o AIDS jako bezpečnostní hrozbě. K rozšíření konceptu národní bezpečnosti přispělo především dílo autorů kodaňské školy Barryho Buzana a Oleho Waevra. Buzan rozšířil koncept svou myšlenkou pěti zdrojů hrozeb. Za tyto zdroje označil vojenské, politické, ekonomické, sociální a environmentální hrozby. Buzan také svůj koncept doplnil o tvrzení, že stát ztrácí postavení referenčního objektu ve prospěch sociálních skupin.⁸⁵

Výsledkem dlouhodobé snahy NGOs bylo vytvoření pracovní skupiny uvnitř Rady bezpečnosti, v jejímž čele stojí organizace jako *Amnesty International*, *Global Policy Forum* a *Earth Action*.⁸⁶ Pracovní skupina představuje mechanismus pro důvěrné setkávání NGOs a členy Rady bezpečnosti. Tato setkávání nejsou oficiální konference Rady, ale spíše soukromým dialogem mezi Radou bezpečnosti a NGOs, při kterém si oba aktéři vyměňují informace o současných hrozbách. Výměna informací pomáhá nevládním organizacím lépe chápat rezoluce a stanoviska vydané Radou bezpečnosti. Navíc během soukromých schůzek mohou zástupci NGOs klást otázky ohledně bezpečnostní tematiky a obdržet odpovídající odpovědi.⁸⁷ Mimo to, setkávání obou aktérů pomáhá udržovat vzájemné silné vazby.

6.1.4. Státy versus NGOs na půdě OSN

Z uvedených informací je jasné, že OSN rozhodně existenci NGOs nepřehlídí, ba naopak. NGOs se snaží zvyšovat svojí aktivitu uvnitř OSN především prostřednictvím ECOSOCu. Například v roce 1996 byla vydána rezoluce 297, kterou ECOSOC vyzval Valné shromáždění, aby NGOs byly zapojeny do činností všech orgánů a agentur OSN. Tato rezoluce způsobila rozsáhlou debatu a představitelé

⁸⁵ Waisová, Š. (2004) Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. Kodaňská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu. Mezinárodní vztahy 3/2004, str. 67.

⁸⁶ Alger, Ch., F. (2002). The Emerging Roles of NGOs in the UN System: From Article 71 to a People's Millennium Assembly. *Global Governance*, Vol. 8, 100–103.

⁸⁷ Hill, F. (2002). NGO perspectives: NGOs and the Security Council. The United Nations Institute for Disarmament Research. Dostupné na: <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art9.pdf>, 14. 3. 2012.

členských států odmítaly zvýšenou spoluprací s NGOs. Valné shromáždění pověřilo generálního tajemníka, aby vytvořil návrhy pro větší zapojení NGOs do aktivit OSN. Kofi Annan zprávu předložil v roce 1998, ale k žádným změnám nedošlo.⁸⁸ Je patrné, že hlavní brzdou větší participace NGOs uvnitř OSN jsou především členské státy. Vyjednávání, vystupování delegátů na konferencích OSN, monitoring či implementace schválených plánů byly vždy tradiční aktivity národních států. Státy se začaly obávat nového aktéra, měly strach, že by je noví aktéři mohli oslabit a nahradit v těchto aktivitách. V současné struktuře OSN pouze a jen státy mají rozhodovací moc. NGOs mají značnou roli, která se v posledních dekádách rozrostla, ale jejich participace zůstává stále privilegiem zprostředkovaným státem. Kal Raustiala však říká, že NGOs nechtějí ohrozit autority národních států, ale jsou zde proto, aby státy podporovaly a pomáhaly jim.⁸⁹

6.2. Vztah NGOs a Světové banky

Na první pohled se může zdát, že Světová banka (*the World Bank*, dál jen WB) je aktérem, který nemá s problematikou životního prostředí mnoho společného. Opak je však pravdou. V této podkapitole se pokusím popsat, jaký vztah má Světová banka k environmentální problematice a také postavení NGOs v rámci Světové banky.

Světová banka svými aktivitami velkou měrou ovlivňuje problematiku životního prostředí. Tato světová instituce disponuje obrovskou sumou finančních prostředků, které mohou být použity na různé rozvojové projekty. Půjčky WB mohou být poskytovány například na rozvoj infrastruktury, což znamená možnost budování silnic, železnic, mostů, elektráren, přehrad a mnoho dalšího. Budování infrastruktury má ale i ekologické následky. Na druhou stranu je však WB důležitým aktérem, neboť má status intelektuálního a politického lídra mezi rozvojovými institucemi a činnost WB ovlivňuje široké spektrum bilaterálních i multilaterálních dohod. WB se snaží ve své agendě najít řešení pro mnohé aktuální problémy. Do jejího programu například spadá otázka, jak zabránit zvyšování hladiny moří, jak se vyrovnat

⁸⁸ Waisová, Š. (2008). *Mezinárodní organizace a režimy*. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 163.

⁸⁹ Raustiala, K. (1997). *States, NGOs, and the international environmental institutions*. *International Studies Quarterly*, Vol. 41, Issue 4, str. 720–724.

s globálním oteplováním nebo to, jak snížit procento vypouštěných skleníkových plynů do atmosféry. Hlavním záměrem WB je zajistit implementaci regionálních i lokálních řešení týkajících se změny klimatu.⁹⁰ Pro záměr této práce je nutné dodat, že partnerem WB v této činnosti jsou právě nevládní organizace.

Spolupráce Světové banky a nevládních organizací prošla výrazným vývojem. Oba aktéři nezahájili společné aktivity příliš přátelsky. Na počátku NGOs zastávaly velmi kritický postoj k WB. Hlavním terčem kritiky byly právě rozvojové programy, které byly financovány z půjček WB a které měly katastrofální dopady na životní prostředí. Příkladem může být kontroverzní stavba indické přehrady Sardar Sarovar⁹¹, která měla zajistit vodu, zavlažování a elektrickou energii pro miliony lidí. Kolosální výstavba přehrady, která je dlouhá 1250 metrů a vysoká 122 metrů, byla zahájena v roce 1987 a spustila jednu z nejdéle trvajících ekologických kampaní na světě. Aktivisté argumentovali především tím, že přehrada zničí stovky životů, a že se tamější chudí zemědělci budou muset přestěhovat bez přidělení náhradní úrodné půdy. Spory se vedly i o rozdělení vody a energie z přehrady. Ihned po dostavbě přehrady Sardar Sarovar bylo jasné, že pravda stála na straně aktivistů. Indická vláda nedokázala zajistit odpovídající přesídlení a velké procento obyvatel nebylo odškodněno vůbec, neboť nebyli uznáni jako tzv. PAF's (*Project Affected Families* - projektem zasažené rodiny). Zkrátka však přišli i ti, kteří odškodněni byli. Nově přidělená půda za tu, z které byli lidé nuceně vysídleni, byla z velké části nevhodná pro stavbu domů, protože se nacházela na strmých svazích. Také voda z přehrady je určena především pro velká města a průmyslové podniky. Přesídlené obyvatelstvo a lidé z vesnic mají z přehrady jen minimální užitek.⁹²

Od roku 1980 NGOs naplno zahájily kampaň zaměřenou proti aktivitám WB. Jejich hlavní strategií bylo vytváření tlaku v několika hladinách. NGOs se nejprve snažily ovlivnit sponzorské vlády a poté se zaměřily na ovlivnění vlád, které finance

⁹⁰ The World Bank Institute. Focus on Climate Change. Dostupné na: http://wbi.worldbank.org/wbi/Data/wbi/wbicms/files/drupal-acquia/wbi/climate_change_overview_2011_nospread.pdf, 3. 3. 2012.

⁹¹ Planet Ark. Rupam Jain Nair: India Completes Huge Dam, Critics Damn It, 2. 1. 2007. Dostupné na: <http://www.planetark.com/dailynewsstory.cfm/newsid/39670/story.htm>, 3. 3. 2012.

⁹² Lupine, E. (2007). Protesters Assemble to Oppose Sardar Sarovar Dam. Dostupné na: <http://www.internationalrivers.org/en/south-asia/india/narmada-river/protesters-assemble-oppose-sardar-sarovar-dam>, 6. 3. 2012.

od WB přijímaly. Dalším krokem byl rozvoj spolupráce se solidárními členy WB a protesty proti WB ve formě veřejných demonstrací a informačních kampaní. Kampaň NGOs proti WB byla úspěšná, neboť přispěla k celkové reorganizaci WB. Kampaň posílila environmentální tematiku na půdě WB a díky tomu tato instituce začala více podporovat projekty týkající se ochrany životního prostředí. Každopádně odhalila i problémy kampaně, mezi které patřil vnitřní odpor hierarchického a byrokratického bankovního systému, nedostatek zodpovědnosti příjemců a dárců WB a také rozpory mezi plánem WB na industrializaci a trvale udržitelným rozvojem. Klíčová v této kampani byla především spolupráce se zaměstnanci WB a dárcovskými zeměmi. Bez této spolupráce by NGOs asi jen stěží dosáhly reorganizace WB.⁹³

V rámci přeměny byla WB donucena vytvořit v roce 1993 inspekční panel (*The Inspection Panel*).⁹⁴ Inspekční panel slouží jako významný zdroj pro odhalování prohřešků a pochybení WB a má sloužit jako mechanismus pro dodržování vnitřních předpisů při přípravě a realizaci projektů. Postižení aktéři mohou vypsát stížnost na problémové projekty WB a inspekční panel je povinen podněty zveřejnit a přezkoumávat. Je to také výborný mechanismus pro NGOs, které prostřednictvím panelu mají přístup ke všem záznamům projektů.

Funkčnost inspekčního panelu dokazuje například zamítnutí kontroverzní půjčky Číně.⁹⁵ Čína chtěla poskytnutý úvěr od WB použít na vystěhování tibetského obyvatelstva, aby uvolnila oblast na těžbu ropy a zemního plynu. WB nejprve půjčku schválila, ale díky podnětu protitibetských skupin se rozhodla projekt přezkoumat, aby svým souhlasem neporušila některá ze svých základních pravidel. Po přezkoumání se inspekční panel rozhodl vydat prohlášení, že tuto půjčku není vhodné realizovat.

⁹³ Conca, K. (1996). Greening the UN: Environmental Organisations and the UN system. In: Gordonker, L.; Weiss, T. G. (ed.). NGOs, the UN, and Global Governance. London: Lynne Rienner Publisher, str. 109–110.

⁹⁴ The Inspection Panel. About Us. Dostupné na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTINSPECTIONPANEL/0,,menuPK:64129249~pagePK:64132081~piPK:64132052~theSitePK:380794,00.html>, 3. 3. 2012.

⁹⁵ iDnes.cz. Světová banka nepůjčí na přesídlování Číňanů do Tibetu, 8. 7. 2000. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/svetova-banka-nepujci-na-presidlovani-cinanu-do-tibetu-pgc-/zahranicni.aspx?c=A000708112409zahranicni_jjx, 3. 3. 2012.

6.2.1. Globální fond na ochranu životního prostředí

Dalším z projektů WB týkajících se environmentální problematiky je Globální fond na ochranu životního prostředí (*Global Environment Facility*, dále jen GEF).⁹⁶ GEF vznikl v rámci WB v roce 1991, ale po konferenci v Riu de Janeiro se osamostatnil a stal se nezávislou finanční organizací. GEF je největším poskytovatelem financí na projekty ochrany životního prostředí. V současné chvíli GEF rozdělil už přes 10 miliard dolarů a díky dofinancování 47 miliard dolarů působí na více než 2 tisících projektech ve 168 zemích světa. Financování projektů je zajišťováno prostřednictvím svěřeneckého fondu GEF (*GEF Trust Fund*), přičemž WB stále slouží jako správce tohoto fondu, vystupuje vůči němu jako poručnícký orgán a provádí jeho kontroly. Dohled nad projekty měla nejprve tripartita složená ze zástupců WB, UNDP a UNEP. Postupně došlo k rozšíření a v současné době za přípravu a řízení projektů GEF mimo tripartity odpovídají tři agentury OSN, kterými jsou Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO), Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj (IFAD), Organizace pro průmyslový rozvoj (UNIDO) a čtyři regionální rozvojové banky: Africká rozvojová banka (AfDB), Asijská rozvojová banka (AsDB), Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD) a Mezinárodní rozvojová banka (IDB). GEF napomáhá také implementaci a financování mnohostranných environmentálních smluv – Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC), Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD), Stockholmské Úmluvy o perzistentních organických polutantech, Úmluvy OSN o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem, zejména v Africe. Spolupracuje také s Montrealským protokolem o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu.

Reforma GEF z roku 1994, která zahrnovala i změnu finančních příspěvků, přispěla k většímu zapojení zemí Jihu do environmentálních projektů. Země Jihu začaly taktéž finančně přispívat do GEF, což vedlo k tomu, že tato finanční organizace přestala být chápána jako charitativní. GEF nabízí i příležitost zapojení pro NGOs. Díky *Small Grant Programme*, který je jedním z nejúspěšnějších způsobů

⁹⁶ Global Environment Facility. What is the GEF. Dostupné na: <http://www.thegef.org/gef/whatisgef>, 3. 3. 2012.

přenosu managementu životního prostředí z globální na lokální úroveň, dochází ke spolupráci NGOs s místními komunitami v rozvojových zemích.⁹⁷

6.3. Vztah NGOs a světových obchodních společností

Vztah těchto dvou aktérů se zprvu zdá nemyslitelný. Předchozí části ukázaly, že NGOs nemají příliš dobré vztahy se světovými obchodními společnostmi. V očích NGOs se velké obchodní společnosti zaměřují hlavně na zisk a prostředí bez hranic v globálním světě jim pomáhá budovat konzumní a otupělou společnost. Nyní se ale tento trend začíná měnit. Od Světového summitu o udržitelném rozvoji konaném v roce 2002 v Johannesburgu⁹⁸, který byl svolán za účelem oživení managementu životního prostředí a revitalizace politik přijatých na UNCED, převažuje názor, že vlády států nemohou dosáhnout udržitelného rozvoje jen vlastním úsilím, a že je třeba i spolupráce jiných aktérů jako jsou NGOs a světové obchodní společnosti.

Od zmiňovaného Světového summitu v Johannesburgu vzniklo mnoho partnerství mezi NGOs a obchodními společnostmi. Je pravdou, že takové partnerství je riskantní pro obě strany. Světové obchodní společnosti riskují vyzrazení interních informací a zneužití finančních zdrojů. Pro NGOs je riziková ztráta reputace. Není výjimkou, že „Istivé“ obchodní společnosti mnohdy zneužívají dobrého jméno nevládních organizací. Tyto společnosti se pak hrdě bijí v prsa, jak jsou skvělé, a jak pomáhají chránit životní prostředí. Ve skutečnosti ale nechtějí dosáhnout vytyčených cílů, na kterých se s nevládní organizací dohodly, a pouze se ohánějí jejím logem a jménem. Pro obchodní společnost je to jednoduchý a efektivní marketing, který ale ve velké míře ubližuje všem nevládním organizacím. Situace má i svou dobrou stránku. Pokud NGO a obchodní společnost jde do partnerství s dobrými úmysly, pak mohou spoluprací jen získat. Obchodní společnost větší důvěryhodnost a lepší reputaci, nevládní organizace pak finanční zdroje a možnost změnit k lepšímu to, jak světové obchodní společnosti fungují uvnitř. Úspěšná spolupráce závisí hlavně na tom, že společnost musí brát seriózně změnu svého chování a fungování. NGOs musí být ve svém chování ke společnosti zodpovědné a musí si udržet nezávislost

⁹⁷ Krčálová, Z. (2011). Management životního prostředí. In: Piknerová, L.; Naxera, V. a kolektiv. Globální vládnutí. Vybrané problémy. Plzeň: Aleš Čeněk, str. 199.

⁹⁸ Více informací k Světovému summitu o udržitelném rozvoji v kapitole 2.1.3.

na obchodním partnerovi. Důležité je i to, že oba partneři znají svůj vlastní užitek ze spolupráce a pravidla této spolupráce musí být stanoveny předem. V neposlední řadě je nutná vzájemná důvěra mezi oběma partnery.⁹⁹

Příkladem úspěšné spolupráce je partnerství nevládní environmentální organizace World Wild Fund a světoznámé obchodní společnosti The Coca-Cola Company.¹⁰⁰ Od roku 2007 se oba aktéři snaží spolupracovat na ochraně a zachování zdrojů pitné vody. Jejich aktivity jsou zaměřeny hlavně na ochranu sedmi nejdůležitějších zdrojů pitné vody, což jsou řeky Mekong, Rio Grande, Dunaj, Yangtze, povodí na jihovýchodě USA, vodstvo ve Střední Americe a jezero Malawi. Dále oba partneři prosazují trvale udržitelný rozvoj, snaží se podporovat trvale udržitelné zemědělství a zapojují se do osvětové činnosti této problematiky. V rámci těchto aktivit se The Coca-Cola Company aktivně podílí na snižování vypouštěných emisí do ovzduší a je vzorem pro ostatní společnosti.

Také společnost Starbucks, která je známá především svou sítí kaváren, zahájila již v roce 1998 spolupráci s nevládní organizací *Conservation International*. Starbucks pomáhá *Conservation International* v prosazování environmentální tematiky. Snaží se nabádat své zákazníky k recyklaci použitých materiálů, své kavárny zřizuje co nejekologičtěji, neplýtvá vodou ani energiemi a bojuje za zachování klimatu. V těchto snahách je Starbucks evidentně úspěšný, neboť byl v minulém roce za své aktivity oceněn Agenturou pro ochranu životního prostředí (*U. S. Environmental Protection Agency*, zkráceně EPA).¹⁰¹

Co by bylo před pár desítkami lety chápáno jako naprosto neuskutečnitelné, se nyní jeví jako velmi efektivní a smysluplné. Pokud je spolupráce NGOs a světových obchodních společností úspěšná a není zasažena postranými úmysly jedné či druhé strany, tak mají jejich aktivity velmi pozitivní vliv na management životního prostředí. V budoucnu by se tato spolupráce mohla stát naprosto běžnou a

⁹⁹ Cowe, R. (2004). Business/NGO Partnerships – What's the Payback?. Global Policy Forum. Dostupné na: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/176/31409.html>, 9. 3. 2012.

¹⁰⁰ The Coca-Cola Company. A Transformative Partnership to Conserve Water. Annual Review 2010. Dostupné na: http://www.thecoca-colacompany.com/citizenship/pdf/partnership_2010_annual_review.pdf, 9. 3. 2012.

¹⁰¹ Starbucks. Environmental Stewardship. Dostupné na: <http://www.starbucks.com/responsibility/environment>, 9. 3. 2012.

možná, že některé NGOs, které se straní tohoto partnerství, budou v budoucnu odsunuty na vedlejší kolej.

7. KONKRÉTNÍ PŘEDSTAVENÍ TŘÍ NEJVÝZNAMĚJŠÍCH ENVIRONMENTÁLNÍCH NGOs

V této části práce bych ráda představila dle mého názoru tři nejvýznamnější environmentální NGOs. Na základě jejich aktivit a úspěchů můžeme pozorovat, jak jejich vliv jako aktérů mezinárodní politiky vzrůstá. Díky tématům, která tyto organizace mnohdy velmi vehementně propagují, se dostává problematika ochrany životního prostředí do povědomí světové populace. Pokud se problematika ekologických či jiných témat stane společensky více diskutovanou, tak podstatně narůstá šance na úspěšné vyřešení problému. Myslím si, že právě tyto tři vybrané environmentální NGOs přispívají k popularizaci méně známých ekologických problémů, s kterými se potýká dnešní globální svět.

7.1. Greenpeace International

Greenpeace je mezinárodní ekologická organizace, která svou činností upozorňuje na problematiku poškozování životního prostředí. Greenpeace v současné době působí ve 40 zemích světa včetně České republiky. Hlavní náplní práce této organizace je informování široké veřejnosti o globálních ekologických problémech, a také žádost o nápravu těchto skutečností od zodpovědných institucí. Hlavními tématy, za která Greenpeace bojuje, je prosazení energetické revoluce, a aby bylo zabráněno globálním změnám klimatu. Dále je to boj za ochranu světových oceánů, a s tím spojené odstranění nadměrného rybolovu a vytvoření sítě mořských rezervací. Organizace se snaží o ochranu světových pralesů, živočichů a rostlin. Mezi další agendu patří odzbrojení, nenásilné řešení konfliktů, odstranění jaderných zbraní, budoucnost bez toxických látek a v neposlední řadě trvale udržitelné zemědělství bez geneticky modifikovaných organismů a ochrana biodiverzity.¹⁰²

Jedním z důležitých prvků, na kterých si sama organizace zakládá, je nezávislost. Proto je financování organizace a jejích činností závislé na podpoře jednotlivců. Greenpeace nepřijímá žádné finance od států ani politických stran. Důvodem tohoto kroku je zajistit přehledné a transparentní financování. V roce 2010 hrubý příjem činil 226 milionů eur. Největší výdaje, které se celkově vyšplhaly na

¹⁰² Greenpeace. About Greenpeace. Dostupné na: <http://www.greenpeace.org/international/en/about/>, 24. 11. 2011.

208,3 milionů eur, organizace vydala právě na kampaně k prosazení energetické revoluce ve snaze zabránit globálním změnám klimatu.¹⁰³

Historie organizace sahá do roku 1970, kdy byl vytvořen výbor *Don't Make a Wave*. Výbor v čele s Jimem Bohlenem, Paulem Cotem a Irwingem Stowem byl vytvořen s cílem zabránit jaderným pokusům u Aljašky. První protestní akce výboru proběhla 15. září 1971 už ale pod názvem Greenpeace. První akce sice velký úspěch nepřinesla, neboť se jaderné pokusy u ostrovu Amchitka opravdu uskutečnily. Každopádně protestní akce Greenpeace rozvířily veřejnou diskuzi a pobouření ohledně jaderných pokusů na Aljašce. Jejich činnost nebylo možné ignorovat, a proto se žádný jiný jaderný pokus v této oblasti již nekonal. V druhé polovině 70. let se Greenpeace dostala do finančních problémů, jež s sebou přinesly roztržičnost celého hnutí. Sjednotitelem a „zachráncem“ Greenpeace se stal David McTaggart. McTaggart se přidal k hnutí v roce 1972, kdy na základě inzerátu poskytl Greenpeace svou loď, kterou se skupina aktivistů vydala zabránit dalším jaderným pokusům, tentokrát prováděným Francií v Tichomoří. Ani zde se nepodařilo jaderné pokusy zhatit, přesto Greenpeace opět zpopularizovali tuto tematiku, která získala celosvětovou pozornost. V roce 1979 David McTaggart založil organizaci Greenpeace International se sídlem v Amsterdamu.¹⁰⁴

Protijaderné kampaně Greenpeace i jiných nevládních organizací nebyly zbytečné. Milníkem v protijaderných aktivitách je rok 1970, kdy byla podepsána Smlouva o nešíření jaderných zbraní (*Nuclear Non-Proliferation Treaty*, NPT). Dle této smlouvy se jaderné státy, tedy ty, které vlastní jaderné zbraně, zavázaly k jadernému odzbrojení, zatímco nejaderné státy, které nevlastní jaderné zbraně, se vzdávají práva vyrábět nebo jinak získávat jaderné zbraně. Tato smlouva je v současné době podepsána 172 zeměmi.¹⁰⁵

¹⁰³ Greenpeace. Annual Report 2010. Dostupné na: http://www.greenpeace.org/international/Global/international/publications/greenpeace/2011/GPI_Annual_Report_2010.pdf, 24. 11. 2011.

¹⁰⁴ ČT24. Ivan Lukáš. Greenpeace – z party nadšenců největší ekologická organizace světa, 15. 9. 2011. Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/136180-greenpeace-z-party-nadsencu-nejvetsi-ekologicka-organizace-sveta/>, 30. 11. 2011.

¹⁰⁵ UNODA. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Dostupné na: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT.shtml>, 1. 12. 2012.

V boji za ochranu životního prostředí jsou mnohdy aktivisté z organizace Greenpeace schopni zajít až do extrémů. Díky těmto vehementním až buřičským snahám jsou mnohdy aktivisté Greenpeace označováni za ekoteroristy a někdy jsou dokonce v průběhu svých akcí zatčeni. Je však pravdou, že svými činy a aktivitami dokáží vzbudit celosvětovou pozornost, a tím poukázat na urgentní témata současného světa.

Snad největší pozornost zatím způsobilo potopení vlajkové lodi Greenpeace, Rainbow Warrior, v novozélandském přístavu Auckland v roce 1985. Aktivisté v přístavu zakotvili z důvodu chystaných francouzských jaderných pokusů v oblasti atolu Mururoa v Tichém oceánu. Loď Rainbow Warrior byla v přístavu vyhozena do vzduchu a následně se potopila. Při tomto incidentu zahynul jeden člověk, fotograf Greenpeace Fernando Pereira. Na základě tlaku novozélandské vlády byla celá věc důkladně vyšetřována a souzena. Z výbuchu, následného potopení lodi a zabití člověka byli obviněni dva tajní francouzští agenti. Francouzská vláda se snažila vyloučit jakékoliv spojení s tímto incidentem. Přesto tehdejší francouzský ministr zahraničí rezignoval na svůj post a francouzská vláda musela odškodnit jak Nový Zéland, tak organizaci Greenpeace. V návaznosti na tuto skutečnost vyhlásil Nový Zéland zákaz pro kotvení lodí nesoucích jaderný arzenál ve svých přístavištích.¹⁰⁶

V poslední době se mezi výraznější akce Greenpeace řadí boj proti kácení indonéských pralesů.¹⁰⁷ Dřevo z této oblasti těží mimo jiné indonéská firma Asia Pulp & Paper, s níž spolupracuje společnost Mattel a z vytěženého dřeva vyrábí obalové materiály pro své hračky. V červnu roku 2011 aktivisté spustili ze střechy továrny Mattel v blízkosti Los Angeles obrovský růžový transparent s vyobrazením Kena, který své přítelkyni vzkazuje: „Barbie, je konec. Nechodím s dívkami, které podporují kácení pralesů.“¹⁰⁸ Další z aktivistů se převlékl do růžových šatů, jezdil buldozerem kolem továrny Mattel a rozdával informační letáky. Na místě bylo zatčeno šest protestujících a další dva, kteří následně slezli ze střechy. Cílem této kampaně bylo

¹⁰⁶ BBC. 1985: Rainbow Warrior sinks after explosion. Dostupné na:

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/10/newsid_2499000/2499283.stm, 1. 12. 2011.

¹⁰⁷ The Telegraph. 'Ken' abseils down Mattel's headquarters to protest at Barbie packaging, 8. 6. 2011. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/howaboutthat/8562727/Ken-abseils-down-Mattels-headquarters-to-protest-at-Barbie-packaging.html>, 1. 12. 2011.

¹⁰⁸ Tamtéž.

upozornit na kácení deštných pralesů v Indonésii a odlesňování, které je hrozbou pro mnoho vzácných druhů zvířat, například tygra sumaterského nebo orangutana.

Díky radikálnosti této akce se podařilo přitáhnout pozornost široké veřejnosti, vzrostl společenský nátlak na firmu Mattel a nyní se věci daly do pohybu. Ve svém říjnovém tiskovém prohlášení představil Mattel svůj nový program na ochranu životního prostředí a udržitelnosti zdrojů. Mattel plánuje ukončení spolupráce s dřevařskou firmou Asia Pulp & Paper.¹⁰⁹ Mattel mezi své další hlavní cíle uvedl celkové zvýšení recyklovaného papíru na výrobu obalových materiálů do konce roku 2011. Do konce roku 2015 chce firma využívat na své obalové materiály až 85% recyklovaného papíru.¹¹⁰ Společnost Mattel se díky aktivitám Greenpeace stala vůdčím aktérem v prosazování udržitelnost zdrojů v oblasti průmyslu na zpracování a výrobu hraček.

I přes první neúspěchy v oblasti jaderného testování ze 70. let se Greenpeace stala jednou z nejvýznamnějších organizací v prosazování ochrany životního prostředí. Hlavní metody této NGOs jsou často drastické, šokující, nebezpečné a radikální, ale můžeme říci, že právě díky těmto atributům jsou velmi úspěšné. Prostřednictvím svých aktivit Greenpeace poukazuje na aktuální problémy současného světa, čímž rozpoutává společenskou diskuzi a mobilizuje veřejnost k akci. Výše uvedený příklad je jen zlomkem ve výsledku úspěšných kampaní NGOs. Aktivity Greenpeace přispěly například k přijetí Basilejské úmluvy o omezení vývozu toxických odpadů, k zákazu ukládání radioaktivního a průmyslového odpadu do moře nebo zákazu potápění starých ropných plošin.^{111 112}

7.2. Friends of Earth International

Friends of Earth International (dále jen FoEI) je další významnou mezinárodní nevládní organizací zabývající se problematikou životního prostředí a řadou

¹⁰⁹ Reuters. Wohl, Jessica. Mattel raises its green paper packaging standards, 5. 10. 2011. Dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2011/10/05/mattel-idUSN1E7931JH20111005>, 1. 12. 2011.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Greenpeace. Victories. Dostupné na: <http://www.greenpeace.org/international/en/about/victories/>, 1. 12. 2011.

¹¹² V roce 1995 Greenpeace rozpoutali mediální kampaň proti petrolejářské společnosti Shell, která chtěla potopit ropnou plošinu do Severního moře. Vědecké analýzy však nepotvrdily, že by to mělo výrazný dopad na životní prostředí. V tomto případě se jednalo o vlastní propagaci Greenpeace. Viz Simmons, P. J. (1998). Learning to Live with NGOs. Foreign Policy, No. 112, Autumn, str. 90.

ekopolitických otázek. FoEI v současné době sdružuje 76 členských organizací a má přes 2 miliony členů a příznivců po celém světě.¹¹³ FoEI se snaží participovat na programu udržitelného rozvoje a vytvoření sociálně spravedlivé společnosti.

Na rozdíl od Greenpeace přijímá FoEI finance od politických subjektů. Finance získává organizace i z nezávislých zdrojů, ale největší procento příspěvků jde právě od politických aktérů. Příkladem mohou být finanční dotace od Evropské unie, která v roce 2011 přispěla 100 tisíc eur. Dalším poměrně významným sponzorem v roce 2011 bylo nizozemské Ministerstvo zahraničních věcí, které podpořilo FoEI částkou 198 tisíci eur. I pro FoEI je důležité přehledné a transparentní financování, jehož přehled zpřístupňuje na svých webových stránkách. Celkové výdaje organizace v roce 2011 činily přes 3 miliony eur.¹¹⁴

Tato nevládní organizace byla založena v roce 1971 spojením čtyř menších organizací z Francie, Velké Británie, Švédska a USA. V počátcích se jednalo spíše o menší každoroční setkávání členů, kteří chtěli řešit aktuální problémy lovu velryb a jaderné energie. O deset let později už byl stanoven oficiální sekretariát organizace složený z dobrovolníků. Následovala volená výkonná rada, založená v roce 1983, která dohlížela na centrální témata FoEI. Rok 1986 byl rokem prvního výročního zasedání organizace. FoEI v této době byla již plně respektována a začleňována do debat ohledně životního prostředí a klimatických změn. V roce 1985 bylo založeno regionální těleso FoEI, Friends of Earth Europe (dále jen FoEE) se sídlem v Bruselu. FoEE se zaměřovala hlavně na zlepšování životního prostředí ve východní Evropě. Výroční zasedání FoEI v roce 1994 přineslo jednotnou agendu *Sustainable Societies Programme*, která představila jednotný rámec organizace a zintenzivnila mezinárodní spolupráci. Minulý rok FoEI oslavila své 40. výročí, kdy zdůraznila důležitost globální transformace směrem k udržitelnému rozvoji.¹¹⁵

V současné době je FoEI součástí environmentálního a sociálního hnutí, které spolupracuje s domorodými obyvateli, zemědělci, dělníky, ženami a mladými lidmi.

¹¹³ FOEI. Who We Are. Dostupné na: <http://www.foei.org/en/who-we-are/about>, 17. 1. 2012.

¹¹⁴ FOEI. Financial Report. Dostupné na: <http://www.foei.org/en/resources/publications/annual-report/annual-report-2009/financial-report/financial-report-2009>, str. 13–14. 17. 1. 2012.

¹¹⁵ FOEI. Who We Are–History. Dostupné na: <http://www.foei.org/en/who-we-are/about/history>, 17. 1. 2012.

Mezi hlavní probíhající kampaně patří otázky biopaliv, ochrana klimatu, kontrola a spravedlivé přerozdělování potravin, omezení vlivu velkých mezinárodních korporací, ochrana biodiverzity, zajištění neomezeného přístupu k pitné vodě, omezování nešetrné těžby ropy a zemního plynu a podpora solidarity.

Biopaliva mohou přispět ke snížení závislosti na fosilních palivech. Na druhou stranu je jejich produkce energeticky náročná a produkuje skleníkové plyny, a tak činí omezování jejich produkce obtížnější.¹¹⁶ Biopaliva se pěstují na velkých plantážích, které vznikají kácením tropických pralesů. Mimo jiné pěstování plodin vhodných ke zpracování na biopaliva vyžaduje velké dávky pesticidů a průmyslových hnojiv, což vede ke znečištění spodních vod a erozi půdy. Rozvinuté státy Severu „drancují“ rozvojové země ve snaze získat co největší množství biopaliv. To má negativní dopad na ekonomiku rozvojových států, jejich obyvatelstvo a životní prostředí. V rámci této kampaně se FoEI snaží o těchto faktech informovat místní obyvatelstvo a přimět finanční instituce, aby přestali podporovat investice do tohoto sektoru.¹¹⁷

Stejně tak jako Greenpeace International i FoEI mají svojí dceřinou organizaci v České republice. Tato organizace je u nás známá jako Hnutí Duha¹¹⁸ a do povědomí české společnosti se dostala v létě 2011, kdy odstartovala svou rozsáhlou kampaň proti kácení lesních porostů napadených kůrovcem v Národním parku Šumava. Nejrozsáhlejší akce probíhaly od 15. července do 12. srpna 2011, kdy se aktivisté přivazovali ke stromům, aby zabránili jejich pokácení. Celá akce byla doprovázena policejními zásahy. Dřevorubcům se i přes protesty aktivistů podařilo pokácet 2 400 stromů. V současné chvíli Hnutí Duha čelí soudním sporům. Národní park Šumava požaduje vyplacení 170 tisíc z důvodu zdržování dřevorubců v práci. Soudní procesy se týkají i některých jednotlivců, kteří jsou obviněni z útoku na veřejné činitele.¹¹⁹ Tato kampaň Hnutí Duha nebyla veřejností pozitivně přijata.

¹¹⁶ FoEI. Agrofuels. Dostupné na: <http://www.foei.org/en/what-we-do/agrofuels>, 15. 3. 2012.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Více o aktivitách Hnutí Duha na jejich webových stránkách <http://www.hnutiduha.cz>

¹¹⁹ iDnes. Tolar, A.. Šumavský park chce od aktivistů 170 tisíc za zdržování dřevorubců, 6. 1. 2012. Dostupné na: http://plzen.idnes.cz/sumavsky-park-chce-od-aktivistu-170-tisic-za-zdrzovani-drevorubcu-pha-/plzen-zpravy.aspx?c=A120106_120848_plzen-zpravy_alt, 15. 3. 2012.

Hnutí Duha si stojí za svým a kritizuje kácení šumavských lesů i návrh nového zákona o Národním parku Šumava, který by bezzásahové zóny snížil jen na 22% celkové rozlohy Šumavy. Hnutí Duha také varuje, že pokud by kácení napadených stromů pokračovalo, tak by Šumavě navíc hrozilo, že by přišla o svůj titul národního parku, neboť by procentem zeleně nespĺňovala kritéria druhé kategorie chráněného území.¹²⁰ Ekologové Hnutí Duha ospravedlňují nezasahování do přírodních procesů tím, že mrtvé dřevo poskytuje útočiště pro mnoho druhů ptáků, hmyzu a dalších živočichů. Staré stromy představují výtečný substrát pro růst nové generace stromů a chrání lesní obnovu proti poškození ze strany vysoké zvěře, sněhu, sucha a eroze.

7.3. World Wild Fund

World Wild Fund (dále jen WWF) je jednou z největších světových organizací bojujících za ochranu přírody. Činnost organizace začala rokem 1961, kdy byla otevřena její první pobočka ve švýcarském městě Morges. Hlavní sídlo organizace je ve Švýcarsku zachováno dodnes a spadá pod správu švýcarského právního systému. Dceřiné organizace WWF jsou rozesety do více než 80 zemí a celkový počet zaměstnanců vyšplhal ke 2,5 tisícům. Za padesátiletou dobu své existence investoval WWF přes 110 miliard dolarů do více než 13 tisíc projektů.¹²¹ Na rozdíl od předchozích dvou zmiňovaných organizací WWF nemá svojí pobočku v České republice.

Jednou z nejdůležitějších osob v historii WWF byl britský biolog Sir Julian Huxley, první generální ředitel UNESCO. V roce 1960 byl Huxley pod záštitou UNESCO vyslán na pracovní cestu do Východní Afriky, aby zmapoval tamější životní prostředí a navrhl, jak ho nejlépe chránit. Huxley byl zděšen životním prostředím v této oblasti a jeho kritické články zmobilizovaly vědeckou společnost, která začala přemýšlet o mezinárodní organizaci, jež by byla zaměřena na ochranu životního prostředí a shromažďovala by finanční prostředky na tento účel. Následně Huxley pověřil ředitele britské organizace *Nature Conservancy* Maxe Nicholsona, aby vzal tento úkol do svých rukou. Nicholson kolem sebe shromáždil skupinu stejně

¹²⁰ aktuálně.cz. Baroch, P.. Přijde Šumava o národní park? Česko dostalo varování, 11. 3. 2012. Dostupné na: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/kauzy/clanek.phtml?id=736208>, 15. 3. 2012.

¹²¹ WWF. What is WWF? Dostupné na: http://wwf.panda.org/wwf_quick_facts.cfm, 15. 3. 2012.

nadšených vědeckých pracovníků. Jedním z členů byl Peter Scott, viceprezident Mezinárodní unie pro ochranu přírody (*International Union for Conservation of Nature*, dále jen IUCN), pozdější první předseda WWF. Skupina se svou činností rozhodla zahájit ve Švýcarsku, neboť zde sídlilo i vedení IUCN.¹²²

Na jaře 1961 skupina vydala tzv. Morges Manifesto¹²³, zakládající dokument WWF, kde jsou zakotveny hlavní myšlenky a hodnoty této nevládní organizace. Signatáři manifestu se spojili v boji za ochranu zvířat, vod, lesů a zachování těch nejlepších přírodních podmínek pro život. Zároveň si za cíl dali shromažďovat finanční prostředky pro dosažení výše uvedeného, školení nového personálu, rozšiřování organizace, zakládání přírodních rezervací a provádění dalších souvisejících akcí

Obě organizace, IUCN i WWF, se vzájemně shodly, že společnými silami budou bojovat za získání pozornosti světové veřejnosti a budou se snažit veřejnost přesvědčovat o nutnosti ochrany životního prostředí. V této době byla do londýnské ZOO dopravena panda Chi-Chi¹²⁴, která se stala hlavním symbolem WWF, symbolem, který překonává všechny jazykové bariéry a dává jasný signál veřejnosti, chraňte životní prostředí a nebudte k němu lhostejní.

Jednou z nejviditelnějších kampaní WWF je kampaň za záchranu tygrů ve volné přírodě. Generální ředitel WWF James Leape varoval před katastrofickým scénářem, kdy má být světová populace tygrů do roku 2020 zcela vyhubena. Za úbytek tygrů dle expertů mohou hlavně pytláci, a dále zmenšování přirozeného životního prostoru těchto kočkovitých šelem. Současná čísla hovoří o tom, že ve volné přírodě bychom našli pouhých 3 tisíce tygrů.¹²⁵ WWF se snaží zmařit naplnění pesimistických předpovědí a bojuje všemi možnými silami. Příkladem byl summit

¹²² WWF. WWF in the 60s. Dostupné na: http://wwf.panda.org/who_we_are/history/sixties/, 18. 3. 2012.

¹²³ Morges Manifesto: Dostupné na: <http://awsassets.panda.org/downloads/morgesmanifesto.pdf>, 18. 3. 2012.

¹²⁴ WWF. WWF in the 60s. Dostupné na: http://wwf.panda.org/who_we_are/history/sixties/, 18. 3. 2012.

¹²⁵ IHNEC.cz. Zuby a drápy už nestačí: Ochranu tygrů má zajistit summit v Petrohradě, 21. 11. 2010. Dostupné na: http://m.ihned.cz/c4-10072040-48256410-700000_d-zuby-a-drapy-uz-nestaci-ochranu-tygru-ma-zajistit-summit-v-petrohrade, 15. 3. 2012.

konaný v Petrohradě za účasti 13 zemí, kterému svou tvář propůjčil současný ruský prezident, a v té době úřadující premiér, Vladimir Putin.¹²⁶

¹²⁶ Tamtéž.

8. ZÁVĚR

V dnešní době pojem nevládní organizace není neznámý už nikomu. Jejich vznik můžeme datovat již od 19. století, ale teprve od 90. let 20. století se tito aktéři začali více prosazovat v mezinárodní politice. Pohled veřejnosti na nevládní organizace a jejich činnost je vesměs pozitivní, neboť nejsou chápáni jako aktéři, kteří prahnou po vlastní moci. Každá mince má ale dvě strany a ani nevládní organizace nejsou ušetřeny kritiky, která se týká především jejich byrokratičnosti a nedemokratického fungování či způsobu financování.

Práce byla zaměřena na nevládní environmentální organizace a s nimi spojenou problematiku ochrany životního prostředí. Jak uvádí kapitola druhá, tak tematika ochrany životního prostředí existovala již před 70. léty 20. století, ale tuto dobu můžeme chápat jako přelomovou v nastolování environmentální agendy. Důkazem je Konference OSN o lidském prostředí konaná ve Stockholmu v roce 1972, která vedla k vytvoření Programu OSN pro životní prostředí (UNEP). Díky UNEP nevládní organizace zlepšily svou pozici jak na půdě OSN, tak v mezinárodní politice a stali se hráčem, který už nemohl být ignorován.

Postavení UNEP bylo v 80. letech upozaděno z důvodu vytvoření Světové komise pro životní prostředí, do jejíhož čela byla dosazena norská politička Gro Harlem Brundtland. Také její zásluhou byla v roce 1987 sepsána slavná zpráva Naše společná budoucnost, která zavedla dnes tolik skloňovaný termín trvale udržitelného rozvoje. Tato zpráva byla předzvěstí Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED) konané v Riu de Janeiru v roce 1992. I zde daly NGOs jasně najevo, že se hodlají aktivně účastnit jednání a chtějí prosazovat své budoucí vize ohledně dalšího vývoje životního prostředí. Aktivita NGOs vyplývající z této konference je koncentrována v Komisi OSN pro udržitelný rozvoj (CSD). Komise byla vytvořena po konferenci a má dohlížet na implementaci dohod a závazků obsažených v dokumentech vzešlých z UNCED. Uvnitř CSD působí mimo zástupců států i tisícovka NGOs.

Poslední zatím proběhlou konferencí je Světový summit o udržitelném rozvoji konaný v Johannesburgu v roce 2002. Tento summit měl přispět k oživení

managementu životního prostředí na globální úrovni a měl revitalizovat politiky přijaté na UNCED. Celkové hodnocení summitu není příliš optimistické, neboť ochrana životního prostředí byla upozaděna před rozvojem a obchodem a ani počet účastníků nebyl nikterak ohromující.

Všechny proběhlé konference ukázaly na zásadní rozpory ohledně ochrany životního prostředí mezi průmyslově rozvinutými zeměmi a zeměmi rozvíjejícími se. Rozvíjející země se obávají, že v rámci politik přijatých pro ochranu životního prostředí bude zpomalen jejich rozvoj. Navíc se domnívají, že hlavním viníkem současného stavu jsou právě průmyslové země a měly by to být hlavně ony, kdo se bude podílet na řešení environmentálních problémů. Všechny konference také ukázaly, že NGOs rozhodně nesedí v koutě, ale aktivně prosazují své hodnoty a cíle. Na každé z uvedených konferencí rostl počet participujících NGOs. Tělesa a komise vzniklé na konferencích, jako jsou CSD a UNEP, zahrnují NGOs do svých každodenních aktivit. Větší participace na managementu životního prostředí je nezpochybnitelně dobrým výsledkem, který konference přinesly. Je však nutné říci, že během konferencí se mezi NGOs začala projevovat také rivalita, neboť možnost zasahovat do rozhodovacích procesů mohly získat jen ty nejdravější a ty, které byly ochotny přistoupit na kompromisy státních aktérů. Tyto NGOs ochotné ke kompromisům byly od svých menších sester často kritizovány, neboť se odklonily od svého hlavního ideálu – prosazovat veřejné zájmy. Největší rozkol v řadách NGOs přinesla UNCED.

V současné době je management životního prostředí stále otevřenou otázkou. Bohužel i přes snahy nevládních organizací, OSN a dalších aktérů se téma ochrany životního prostředí a trvale udržitelného rozvoje s postupem času vytrácí. Praxe bohužel prokázala, že problematika se stává víc a víc upozaděována až do té doby, než je uspořádána další konference a téma opět oživeno. Ochrana životního prostředí také možná více než cokoliv jiného ukazuje na rozpory mezi vyspělými průmyslovými a rozvojovými zeměmi.

Aktivity environmentálních i ostatních nevládních organizací spočívají hlavně ve vytváření nových rozvojových řešení, vytváření povědomí o určité problematice a lobby. Svoji moc odvozují od vlastnictví vědeckých informací, díky kterému mohou

ovlivňovat průběh vyjednávání a politická rozhodnutí. Jak bylo přiblíženo v kapitole páté, zhodnotit vliv NGOs není snadným úkolem, každopádně nám mohou pomoci určité indicie jako je efektivita komunikace NGOs na jednáních, prosazování určité terminologie nevládních organizací, mezinárodní ocenění či ovlivnění výsledné dohody. Dalším trumfem je podpora široké veřejnosti, která je prostřednictvím kampaní NGOs aktivizována a tím je vytvářen tlak na tvůrce politických rozhodnutí. Míra moci a vlivu NGOs nemůže být zobecňována a samozřejmě se liší u jednotlivých nevládních organizací. To samé platí i o podpoře veřejnosti, nelze říci, že všem nevládním organizacím se jí dostává ve stejné míře. Největší hrozbou pro NGOs je ztráta statusu kladného hráče, jež sešel ze své cesty za dosažením veřejného zájmu a jde mu jen o popularitu a zisky. Takováto nevládní organizace, které nemůže věřit veřejnost ani tvůrci politických rozhodnutí se může rozloučit s významnějším postavením na poli mezinárodní politiky.

Nevládní organizace se snaží budovat vztah s aktéry mezinárodní politiky. Jak bylo v textu uvedeno, dosáhly NGOs určitého postavení na půdě OSN, Světové banky a vytvořily partnerství s některými světovými obchodními společnostmi. Svou pozici u těchto aktérů budovaly často od nuly. I přesto dosáhly mnohdy až neuvěřitelné spolupráce se zmiňovanými aktéry. To je výsledkem jejich zapálení pro věc, aktivit a vyvíjeného tlaku. V systému OSN začínaly na půdě Ekonomické a sociální rady, ale dnes už mají své postavení jak u Valného shromáždění, tak u Rady bezpečnosti ve speciálně vytvořené pracovní skupině. Díky tlakům nevládních organizací, které byly vyvinuty na Světovou banku, se vztah NGOs a WB změnil k lepšímu. NGOs se podílejí na implementaci některých rozvojových projektů a díky inspekčnímu panelu mají k dispozici interní dokumenty projektů této instituce. Jak bylo uvedeno v kapitole šesté, trendem současné doby je spolupráce NGOs s některými světovými obchodními společnostmi jako The Coca-Cola Company či Starbucks. Překážkou větší participace NGOs v mezinárodním prostředí je skeptický pohled některých dalších aktérů, především států, které se obávají ztráty své dominantní pozice při rozhodování na půdě mezinárodní politiky.

Nevládní organizace jsou ambiciózním hráčem. Nechtějí se spokojit jen s pozicí pozorovatele a občas dotázaného poradce. Chtějí se účastnit jednání,

rozhodovacích procesů a prosazovat zájem světové veřejnosti. V posledních dvaceti letech to jasně prokázaly. Věřím, že tato práce předložila dostatečné důkazy, aby dokázala odpovědět na stanovenou otázku, zda jsou nevládní organizace chápány jako relevantní aktéři mezinárodní politiky. Odpověď na tuto otázku je bezpochyby kladná a nevládní environmentální a i ostatní nevládní organizace jsou relevantními aktéry mezinárodní politiky. O tom svědčí i jejich stále intenzivnější zapojování do systému OSN nebo Světové banky. NGOs ovlivňují rozhodování a chování politických aktérů, světových společností i veřejnosti. Příkladem vlivu na politické aktéry bylo podepsání Smlouvy o nešíření jaderných zbraní z roku 1970, kterou nevládní organizace svými výraznými aktivitami a kampaněmi podpořily. Dalším příkladem může být změna přístupu společnosti Mattel, neboť se rozhodla ukončit spolupráci s dřevařskou firmou podílející se na kácení deštných pralesů v Indonésii a zvýšit podíl recyklovatelného papíru na obalovém materiálu.

Nelze tvrdit, že nevládní organizace jsou svaté a svojí činnost provádí vždy bez postranních zájmů. Nicméně jsou to aktéři odlišní od ostatních, neboť prosazují dobro světové veřejnosti, tedy nás všech. NGOs se snaží o změnu diskursu a o to, aby i veřejnost začala chápat zhoršující se klimatické podmínky jako závažný problém, který je nutno aktivně řešit. Nevládní environmentální organizace nechtějí, aby v blízké budoucnosti veřejnost zůstala stát s nevěřícím údivem, kam jsme to s našimi nešetrnými zásahy pro životní prostředí dopravovali.

9. SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH PRAMENŮ

LITERATURA:

ALGER, Ch. F. (2002). The Emerging Roles of NGOs in the UN System. *Global Governance*, Vol. 8.

ARTS, B. (1998). The political influence of global NGOs: case studies on the climate and biodiversity conventions. Utrecht: International Books.

BETSILL, M. M.; CORELL, E. (2001). NGO Influence in International Environmental Negotiations: A Framework for Analysis. *Global Environmental Politics* 1:4, November.

BRUNDTLAND, G. H. (1987). Our common future. Dostupné na:
http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/Taler%20og%20artikler%20av%20tidligere%20statsministre/Gro%20Harlem%20Brundtland/1987/Address_at_Eighth_WCED_Meeting.pdf

CLARKE, G. (1996). Non-governmental organisations (NGOs) and politics in the developing world. *Pap. Int. Dev. No. 20*. Swansea, Wales: Cent. Dev. Stud.

CONCA, K. (1996). Greening the UN: Environmental Organisations and the UN system. In: Gordenker, L.; Weiss, T. G. (ed). *NGOs, the UN, and Global Governance*. London: Lynne Rienner Publisher.

COWE, R. (2004). Business/NGO Partnerships ~ What's the Payback?. *Global Policy Forum*. Dostupné na:
<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/176/31409.html>

DAUVERGNE, P. (2005). Research in Global Environmental Politics: History and Trends. In: Peter Dauvergne (ed). *Handbook of Global Environmental Politics*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

d'ORFEUIL, H. R.; DURÃO, J. E. (2003). The Role of NGOs in the public debate and international relations: Elements for a Definition of a "Non Governmental Diplomacy".

Dostupné na: http://www.ong-ngo.org/Role-of-NGOs-in-public-debate-and?decoupe_recherche=role%20of%20NGOs

DONINI, A. (1995). The bureaucracy and the free spirits: stagnation and innovation in the relationship between the UN and NGOs. In: Gordenker, L.; Weiss, T. G. (ed). NGOs, the UN, and Global Governance. London: Lynne Rienner Publisher.

FINGER, M. (1994). Environmental NGOs in the UNCED process. In: Finger, M.; Princen, T. Environmental NGOs in world politics: Linking the local and the global. London: Routledge.

FINGER, M.; CHATERJEE, P. (1994). The Earth Brokers: Power, Politics and World Development. London: Routledge.

FINNEMORE, M. (2003). The Purpose of Intervention: Changing Beliefs about the Use of Force. Ithaca, New York: Cornell University Press.

FISHER, W. F. (1997). Doing Good? The Politics and Antipolitics of NGO Practices. Annual Review of Anthropology, Vol. 26.

GOUGH, C.; SHACKLEY, S. (2001). The Respectable Politics of Climate Change: The Epistemic Communities and NGOs. International Affairs, Vol. 77, Issue 2.

HEINS, V. (2008). Nongovernmental Organizations in International Society: Struggles over Recognition. New York: Palgrave Macmillan.

HILL, F. (2002). NGO perspectives: NGOs and the Security Council. The United Nations Institute for Disarmament Research. Dostupné na: <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art9.pdf>

HOLSTI, K. J. (1988). International Politics: A Framework for Analysis. Toronto: Prentice-Hall International.

IVANOVA, M. (2010). UNEP in Global Environmental Governance: Design, Leadership, Location. Global Environmental Politics 10:1, February.

KARNS, M. P.; MINGST, K. A. (2004). International Organizations: the politics and processes of global governance. Lynne Rienner Publisher.

- KNOKE, D. (1990). *Political Networks: The Structural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KORTEN, D. C. (1990). *Getting to the 21st Century: Voluntary Action and the Global Agenda*. West Hartford, CT: Kumarian.
- KRČÁLOVÁ, Z. (2011). Management životního prostředí. In: Piknerová, L.; Naxera, V. a kolektiv. *Globální vládnutí. Vybrané problémy*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- KUBÁT, M. (2004). Političtí aktéři – zájmové skupiny a politické strany, In: Cabada, L.; Kubát, M. a kolektiv. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia.
- KUNTSI-REUNANEN, E.; LUUKKANEN, J. (2006). Greenhouse gas emission reductions in the post-Kyoto period: Emission intensity changes required under the 'contraction and convergence' approach. *Natural Resources Forum* 30. Oxford: Blackwell Publishing.
- LASH, S.; URRY, J. (1994). *Economies of Signs and Space*. New York: Sage.
- LUPINE, E. (2007). Protesters Assemble to Oppose Sardar Sarovar Dam. Dostupné na: <http://www.internationalrivers.org/en/south-asia/india/narmada-river/protesters-assemble-oppose-sardar-sarovar-dam>
- MAZI, F. (2009). The Evolution of the Global Environment Governance: The Transition to Politics of Sustainable development. *Electronic Journal of Social Sciences*, Vol. 8 Issue 28.
- NYE, S. J. Jr. (2006). *Soft Power, Hard Power and Leadership*. Dostupné na: http://www.hks.harvard.edu/netgov/files/talks/docs/11_06_06_seminar_Nye_HP_SP_Leadership.pdf.
- RAUSTIALA, K. (1997). States, NGOs, and the international environmental institutions. *International Studies Quarterly*. Vol. 41, Issue 4.
- SCRUTON, R. (1996). *A Dictionary of Political Thought*. Basingstoke: Macmillan.
- SIMMS, A. (1993). If not then, when? Non-governmental organisations and the earth summit process. *Environmental Politics*, Vol. 2, No. 1, Spring, London: Frank Cass.

SIMMONS, P. J. (1998). Learning to Live with NGOs. Foreign Policy, No. 112, Autumn.

WAIŠOVÁ, Š. (2004) Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. Kodaňská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu. Mezinárodní vztahy 3/2004.

WAIŠOVÁ, Š. (2005). Úvod do studia mezinárodních vztahů. Plzeň: Aleš Čeněk.

WAIŠOVÁ, Š. (2008). Mezinárodní organizace a režimy. Plzeň: Aleš Čeněk.

WAIŠOVÁ, Š. (2008). Poválečná obnova a budování míru: role a strategie mezinárodních nevládních organizací. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

WEBER, M. (1978). Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology. Los Angeles: University of California Press.

PRAMENY:

Rezoluce:

E/RES/1996/31, Consultative relationship between the United Nations and Non-Governmental Organizations, 25 July 1996, paragraph 12.

ETS 124, European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-governmental Organisations, 24 April 1986, Art. 1.

Internetové zdroje:

Agenda 21, text dostupný na:

http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_00.shtml

Aktuálně.cz, dostupné na: www.aktualne.centrum.cz

Anti-Slavery International, dostupné na: <http://www.antislavery.org/>

BBC Velké Británie, dostupné na: <http://www.news.bbc.co.uk>

ČT24, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24>

Friends of Earth International, dostupné na: <http://www.foei.org>

Globální fond na ochranu životního prostředí, dostupné na:
<http://www.thegef.org/gef/whatisgef>

Greenpeace, dostupné na: <http://www.greenpeace.org>

iDnes.cz, dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz>

IHNED.cz, dostupné na: <http://m.ihned.cz>

Informace o Světové bance, dostupné na: <http://web.worldbank.org>

Informace o neziskových organizacích, dostupné na: <http://www.neziskovky.cz>

Informační web pro začínající i zkušené investory: <http://www.eakcie.cz/>

Institut Světové banky, dostupné na: <http://wbi.worldbank.org>

Konference NGOs s konzultativním statusem u ECOSOC, dostupné na:
<http://www.ngocongo.org/>

Mezinárodní svaz ochrany přírody, dostupné na: <http://www.iucn.org>

Ministerstvo zahraničních věcí ČR, dostupné na: <http://www.mzv.cz>

Ministerstvo životního prostředí ČR, dostupné na: <http://www.mzp.cz/>

Morges Manifesto: Dostupné na:
<http://awsassets.panda.org/downloads/morgesmanifesto.pdf>

Oficiální stránky OSN, dostupné na: <http://www.un.org>

Program OSN pro životní prostředí, dostupné na: <http://www.unep.org>

Starbucks, dostupné na: <http://www.starbucks.com>

The Coca-Cola Company, dostupné na: <http://www.thecoca-colacompany.com>

Unie mezinárodních organizací, dostupné na: <http://www.uia.org>

World Wild Fund, dostupné na: <http://wwf.panda.org>

Zpravodajství o ochraně životního prostředí Planet Ark, dostupné na:
<http://www.planetark.com>

Zpravodajská agentura Reuters, dostupné na: <http://www.reuters.com>

Zpravodajství The Telegraph, dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk>

10. RESUMÉ

This thesis is focused on non-governmental organisations (NGOs) and their position in international politics. Due to comprehensiveness of this topic this paper is narrowed down to environmental non-governmental organisations and development of environmentalism. Beginning of this work brings a short description of international environment after the end of The Cold War. The change of international environment during 90s intensified activities of non-state actors including NGOs. Following part is focused on development of environmentalism since 1970s. Three main conferences with support of NGOs tried to find solution for environmental conservation. They brought important outcomes such as Agenda 21 or programme for sustainable development. However, promises and programmes accepted on these conferences faded away with time. The main reason could be because there are no sanctions and no main authority that could enforce the adherence to the rules of the sustainable development and nature conservation. The theoretical part introduces the most important definitions of NGOs and describes their powers, influence and strategies. Later on the relations between NGOs and the UN, World Bank and the world known companies are discussed. NGOs seek to gain more consistent position in international environment through these partnerships. It can be said NGOs are successful in these efforts. The good example can provide Global Environment Facility that is based on cooperation between NGOs and the World Bank. Three examples of environmental organisations (Greenpeace International, Friend of the Earth International, World Wild Fund) and their recent or famous campaign are introduced as well. The main effort of this paper is prove that (environmental) non-governmental organisations have relevant position in international politics.